

[illegible]

तपि प्रतापवत्याश्चमद्यः पादाबुसेवनात् तथा च अपवित्रयदन्नं स्यात्पानीयं वा पिपासिनां। लुक्पापीनां
 विशुद्धः स्यात्पीत्रापादादकंदरेः। अगस्त्यं कुरुमं वापि कर्षुरं वा बुलेपनं। तप्तं नृणां त्वं गव्यात्तप्तं दद्यात्
 द्विशिष्येते। चां प्रायणात्पादं नृणां कादपि सुव्रतं। न विष्णात्कायश्च द्विः पीत्रापादादकंदरेः। प्रथमं
 श्रीविष्णुपादाबुसं स्पृष्टं तद्विपावनपावनं। दक्षिणं तत्र यत्रोयं विष्णुना प्रवृत्ता तथा। तद्विपापदं पुत्रकिं
 नः पादायार्जलं। एतदर्थं मद्बुत्रं शिरसा विष्णुमत्परं। धरया मिषिवा म्यं बुमाहात्म्यं विदितं मम। प्रिमं
 मेः अन्नः पुत्रतदर्थं गदितं। मयारुहस्य मत्तदर्थं स्य न वक्तव्यं कदाचन। धरयस्त्वसदं मया प्रापन्नं कुरुनिश
 राः। जन्ममृच्छं नरा दुःखं मे हिंसास्य तिसुत्रकं। श्रीस्कंदपुराणे। श्रीमदाशिववचनमिति॥ विलयं यांति पा
 पा निपीते पादादकंदरेः। किं पुनर्विष्णुपादादं शास्त्राभिरिवाजलं। विनाशेण दारत्यापं ब्रह्मदद्यादिकं।
 प्रियापीते पादादकंदरेः। प्राणे उद्विग्नं विष्णुपादे। द्विवायमस्य न स वा न विष्णुर्वलोकमानुयात्। वि

श्लोः पादादकंपीचाप्रश्नादश्वविशंकया। आवाप्रतिचयो मोहात्ब्रह्महासनिप्रवृत्तेः इति॥ श्रीविष्णुरदस्य
रुदिरूपेणु लेतामनैवद्यपुदरे हारः। पादादकं वनिमाल्यं मस्तकयस्य सोऽमुतः॥ इति॥ स्कंदपुराणे श्रीव
वचनं। शिरसा विष्णुनिर्माल्यं पादादनाथितर्पणं। पिङ्गणां देवतानां च विबुधैश्च समंजते॥ तेजोऽप्रविशये च
रात्रे ब्रह्मवचनं॥ पीठप्रणालादुदकं पृथगादाय पुत्रकं। सिंघयेत मूर्ध्नि नक्तानां सर्वतीर्थमयं हितम् इति॥
ततः श्रीशालग्रामचरणा मृतगंधपुष्पादिभिः पूजितं नक्तं न्योदत्वा तुलसीविमिश्रितं स्वयं प्राशनीयं। तदप्युक्तं
दवद्वतविकुंडलसंवादे पद्मपुराणे। ये पिबन्ति न रात्रिं शालग्रामशिलाजलं। पंचगव्यसदस्यैस्तु प्राशितैः
किं प्रयोजनं। शालग्रामशिला तायं यः पिबेत् शिषुना समी। प्रातुस्तनोऽपुन मे वस न वेत्सु किं जायते इति॥
ततः सज्जलाक्षतगंधपुष्पं शीखं सुपूजितं श्रीविष्णोः पुरतः स्थापयेत्। उक्तं चापुरतोदत्तदिवस्य सपुष्पं सज्जला
क्षतं। शीखं मन्थयित्वा तन्मयं लक्ष्मीर्न दुर्लभम्। सपुष्पं वा रिजं यस्य हृत्वा क्षतं समन्वितं। पुरता वा सुदिवस्य

[illegible]

स्मीरुमिहाय ॥ ॥ अथ विष्णुरहस्यो मातरी पूजा साक्षात्प्राप्त्यनारद उवाच ॥ नमो देवे देवेशाय यमर्जसु
तान्त्रमाकादरेमनिमोहजं कथयस्व प्रमप्रजो ॥ साधुमहालागशृणुजागवतान् ॥ अथवा परिष्ठाप्य
तस्मिन् कथयामिते एकवित्रः छिरोभूताय ॥ अथ विष्णुदेवार्थं शक्तिमगोद्यार्थं बुद्ध्यामानसीकुसाश्री
शुक्ल ॥ साधुसाधु ॥ ततः सजाज्ञतापूर्वेनारदेनमहात्मना ॥ विष्णुनक्त्या प्रजापतेन हृष्टतनवराचरी
प्रयोदितं महा ॥ ॥ गताधिक्यं फलं मानमसृजतं ॥ यानिकानि च वसूनि म
नसा वांछितानि वा ॥ तानि न वणिजस्तथैविश्वकर्मप्रदास्यति ॥ ततो वाचः सुप्रसादं विधाय यमविदीनेदि
गेवरा ॥ कथयस्व देवः पूजां मानसी विधिना मुने ॥ ततः शुकैः कथितां विधिवत्मानसीशुजा ॥ ब्रह्मनामदेव
तिविष्णुरहस्ये ॥ शृणु धैकाग्रमनसा सुधनोसि महा मुने ॥ प्रथमं वासुदेवस्य विष्णोरावाहनं क्रम ॥ तथा योक्तं
नारदेन दीनो यस्मिन् पाञ्चवा ॥ अथा धैर्यं जनादेन ॥ सजागृहाण तैविदलक्षणासह ॥ गत्याता इति आवाहनं ॥

रत्नकोटिमयेदिव्यं पादपीठममन्त्रितं स्त्रीकुरुषु कंदं आसनं कमलापते ॥ इत्यासनमंत्रः ॥ प्रस्तालयामिते
 पादोदरेयतश्चक्षुषारिणा तत्पादगलितं तोयं चतुर्वर्गफलप्रदं पादप्रक्षालनमिदं ॥ सौवर्ण्यं रत्नपात्रे नमति
 रत्नविभूषितं तोयाद्यष्टांगसंपूर्णं स्वामिते र्घं ददामिते ॥ इत्यर्घमंत्रः ॥ इदमनुगारवर्धयेदिविमलोदकप्रदितः ॥ आ
 चम्यपुण्यतोयेन साफल्यं कुरु क्लृप्तमे ॥ इत्याचमनं सुगंधतैलेः संमर्द्य सिद्धयो ह्यौ क्रमेण तु नक्त्यातीयेदि कैरसा
 स्नाययां रत्नपुरवितं प्रलम्बानमिदं ॥ दिव्यानीमानि चौराणि वणिनि विविधमनिच ॥ श्रीकान्तारिललोकेत्रा
 गुरुणा त्वं नमो नमः वस्तुसमर्पणमंत्रः ॥ ॐ कारुण्यदायादवावसंति नवतउषा वस्तुसमर्पणमिदं पुण्यं प्रदत्तं
 गरुडधुजा ॥ इत्यर्घवीतं ॥ नृपयिन्वा वयं नमः नृपणे रत्नकोटिनिः ॥ दिव्येन र्घे दनेनापि नृपमिस्त्रीरमापते ॥ र्घं
 दनमिदं ॥ मालानिविधैः पुष्पैः केतकीपत्रमिश्रितं ॥ तुलस्यमंजरीपत्रैः श्रीपतिभूजया श्रद्धां ॥ पुष्पाणि
 ति ॥ श्रीदामोदरगोविंदमन्त्राणां पारदं क्लृप्तागरुदिधूपं गृह्णाण कल्याणि ॥ इत्यमंत्रः ॥ ॐ स्वस्त्यस्तु

निनादिदशपारात्रिकतोदिनिः। नीराजनमिदं नाथप्रीयतां मधुधूशनामीताजनमिदं। वलुर्विधमत्रसंपूर्णं
 घृतवाकादि संयुतं। स्तुतिस्थाल्यामिदं विष्णोस्वीकृतमथ यथाक्रमे। निवेशमिदं। निर्मलनादिकं सर्वं शुद्धं नृणां
 तुवारिणा। कर्पूरवासितं विष्णोश्च रक्षयेत्। बीटके। तांबूलमिदं। योनिक्रियोगात्पादग्रेक्षु वसति तो नु विष्णो
 दक्षिणं स्तुति कुर्वन्तीर्थकोटिफलं लभेत्। फलं पुष्पं केरेनी वान किं सा वाससादरं। नमो नमस्तस्यै वासुदेवा
 शांतये। नमः परमं कल्याणं। नमस्ते विश्वमंगलं। वासुदेवाय नमो नाथयत्नो यत्नये नमः। नमो वनाय नमो वन
 नते युक्तं विमर्जनी तस्मात्सर्वगतो नाथ तस्मात्तु नमो नमः। सर्वविघ्नो जगन्नाथ पर्यं किमुपरि स्तुतं। लक्ष्म्या
 मद्विशालाक्षप्रसादं कुकाममदा॥ करधुगलक्षतं वाकाय जं कर्मजं वा। श्रवणं नयनं जिह्वा मांसं वा पराधं।
 विहितं विहितं वा सर्वं मत्तत्तु मधुं। जयजय करुणां गोपते ते ते मुकुंद॥॥ ब्रह्मा उवाच॥ एतं संसृजयद्वि
 क्षुप्तं नृणां नाथयणं मदा। एषा सा विनाश्याति संशयो नास्ति नारदा। इति श्रीमान् श्रीसूजाहरेर्निशंकप्रतिपद्यः॥

(स)

वंति तं क... तिनी व... तं वाय... वि... वा सुते... मौ न मे वत व सु ति... वि... वा सु... धनं अ
 नि... वा सु... वा सु... क... वि... वा सु... त द च न... वा यो मे नः स स... नं य वि... ॥ इति
 विष्णु धर्म... मानसी पूजा विधिः ॥ ॥ अथ तुलसी महिमा ॥ ताता गले न्महाशुभं तुलसी काननं शुभं तत्र
 वीर्य न्महा विष्णु नत्तया जगत्तो न... तुलसी माहात्म्यं यद्यप्युत्तमो देव हत विकुंडल संवादे ॥ न यत्र पति यमं वै
 श्य तुलसी वन सायणात् सर्व पाप हरं पुण्यं वा म दे तुलसी वनी तुलसी काननं विष्णु गदे यस्मिंश्च तिष्ठति तद्गुह्यं
 तीर्थं तुलसी नदी यांति यमं किं करा ता व द्रव्यं सद्गुणिया व बीज रत्नानि वा तसंति त्वेसा व लोके तुलसी रोपयेति
 ये तुलसी रोध माघा य पित सुष्ठु मानसा ॥ अथांति गरुडा रुद्रा स्तु द्विलोः परमं पदं दर्शिनं नर्मदा या सुगंगा स्ना
 नं विशां वरं तुलसी देव संस्पृशं समा नेव त धरं... ॥ अथ तुलसी रोपन विधिः ॥
 प वा अनं कायं... वि... ॥

मन्त्रापसहस्रेण पिष्कलांशोऽंशेनैव विद्यते ॥ १ ॥ इत्येवमर्थं श्री भगवत्पुत्रस्यैव कस्तुलसीयसु
तायेत ॥ पुनस्तद्वै कसंतापकोरमातद्विधिं कुर्वन् ॥ २ ॥ नलापराजगमाद्याः स्मरितस्तथा वा सुदवाद्या
दवावसेति तुलसीदित्येति ॥ ३ ॥ गरुडपुराणे श्रीसुसंवाचने ॥ तुलसीयत्रमादाय यः करोति समावर्तनं तदुत्तमं
निमायाति मुक्तिं जागीरवे च ॥ ४ ॥ तुलसीप्राप्य यो निश्चयं नकाराति समावर्तनं तस्यां प्रतिगृह्णाति नृणां च तवा
धिंकां ॥ इति ॥ श्रीमद्विष्णुसंवाचने ॥ ५ ॥ तस्य नमदाजगत्तुलसीयनप्रापणं ॥ मुक्तिमेतन्नवेदं क्षत्राणि नाविनिता
सुतेति ॥ ६ ॥ मलिलैः शुचिनिर्मलैर्वस्त्रैर्मूलफलदिग्भिः ॥ राक्षसैः शुकैश्चार्चयितुं तुलसीप्रिया प्रमुमिति ॥ ७ ॥ इ
त्युक्तं ॥ तुलसीमंधमादाय यत्र गच्छति मातुः ॥ दिशश्च विदिशः प्रतामूनेया मं वच्चरिषि ॥ ८ ॥ तुलसीवत्तद्वत्
या यत्र च तत्र विना तत्र श्राद्धं प्रदातव्यं वा श्राद्धं कृत्वा धिकां न ददाति गयोपि दुर्गं वा सुत्रो मदा मुने ॥ तुलसीका
यासे श्राद्धं वा मं तारयेत् ॥ इति ॥ ९ ॥ गते तुलसीमूलैः पृथिकां स्पृश्यात्तु या ॥ तीर्थिकादिस्तथा ॥ इति ॥ अथ ॥

त्रिनसाष्टादशुलमीष्टिकायत्रकाष्टमृजितंष्टेतिष्टतेमुनिशाईलनद्वैतवंपदे। उलमीष्टिकाजिसो
 यदिवाणानूपरिच्यजत। यमोपिनेक्षितुशक्तोयुक्तपापशालेर्दि। यस्यानामिच्छितंयत्रमुखेतिरसिकस्यो
 उलमीसंजवंनित्यतीर्थेस्तस्यमखैश्चकिं। पत्रेऽथायांउयः। कुर्यात्पिन्दानंमहामुने। मुक्तिप्रयातिपितरः
 प्रमादनाधवस्युता। मुक्तिपाणौमुखेवैवाददेवमुनिसत्त्वम। धत्तेधत्रीफलंयस्तुममहात्मायुतुलनः। एक
 शिद्वैल्लोलाकप्रियावारःयुतुष्टधीः। पुनातिसकलान्लोकांश्चधत्रीफलदलावितः। यस्मिन्गृहेनवेतो
 येतुलमीदलवासितः। धत्रीफलेस्तुविष्टेद्रगांगेयेःकिंप्रयाजतः। ब्रह्मपुत्रो। धत्रीफलानिउलमीह
 तकालेनवेद्यदि। मुखेवैवशिस्त्यागपातकतस्यनास्तिहि। अथद्य। उलमीविनायाकियातनसजास्नानंन
 तद्यतुलमीविनास्ततः। उलमीसद्यनुलैविष्टजितंपीतंनतद्यतुलमीविनाहिजाइति॥ यःतद्यतुलमीयत्र
 शिरसाविष्णुतस्यसंकाशति। धनकायाता। प्राप्नोतिचासय। यत्फलंक्रतुतिस्त्वष्टि। समस्तवदकिणोः॥ त॥

फलं कोटिगुणितं नापयित्वा देवतायाः सर्वत्रैव काले तु तुलसी तुल्यवत्समासा विषमपि देवता न निषि
वाकदायत तुलसीये प्रयच्छेत्ति सुराणां मन्त्रनायकैः। सपयति शुचौ द्रोतषा लाको रुयः स्मृतः। पोपितो तु
युसो दृष्टानरेण सुविभूषिता विवर्णवदनो नूत्रास्त्रिपि मर्जयद्यमः तुलसी तिराया ब्रूयात्त्रिका लं व
दतेयदि निर्यमगो स दस्य फलमाप्नोति च सुरा निर्यमन्य चोय दितुं यस्तु जग्या सुनक्ति तः। मद्वापापानि
नश्येति किंचुन शोपपातकं। हरेर्गृहं सदा यस्तु तुलसी दलविभूषणं। त्रिसंध्यं प्रोक्षयेद्भक्त्या मद्वापापैः प्रमुच्यते। नि
रीक्षितानां येस्तु तुलसी वनवाटिका रोपिता येस्तु विविना संघातं परमं परमं पदं। घटैर्यं व्रजदीपि श्रमि विवितं
तुलसी वता विप्रं प्रजलधरा निःप्रीणितं नुवनत्रया वृक्षैश्चाधक्षया दक्षपार्वणे तु विवोषतः। ह्यश्च तुलसी
सूजापि दृष्टानुष्टिमा धातुयक्ता तु मालती पुष्पं पुष्पापि माला मद्गृह्णाति तुलसी लुक्कस्य पिपयु वितां दशि
तेन दत्तं कुते जेतुं तन्मया यो धीरः। तुलसी वनरोपिता श्रुतां लिखितं दृष्टा रोपिता सिद्धिता तु
वि

नता। तुलसी निर्दिष्टा पंथुगांतागिरि वेष्ठितः। तुलसीये प्रणं कार्यश्रावणे च विशेषतः। अथ राधस
हस्ताणि हस्ते तुलसीनामः। तुलसीकाननं यत्र यत्र पद्मकराः शुभाः। विष्णवाय व्रतिष्ठति तत्र ये निहि
तोद्दिष्टः। तुलसीदल गंधेन मालती कमुमनः। कपिलादीरदानेन मद्यस्तुम्भति केशवः। गुह्याभियानिपा
निष्प्रताख्येयानिमानवैः। नारायेनाति तुलसीदत्तामाधवमूर्धनि। उयोष्यद्वा दशी शुद्धा पारणे तुलसीदलं॥
प्राशयेद्यद्विधिः। वप्रे प्रहस्य मधुष्टकं फलं। द्वादशाय करिष्यंति तुलसीवन प्रजमं। गृहं रामे तुने वापि
शृणुतेषां तु यत्फलं। प्रयागस्नाननिरताः। कार्पा प्राणा विमोक्तरो। यत्फलं विदितं। तद्वै तुलसीपूजेन त
त्। इति केवावा यतने यस्तु काराय तुलसीवनं लभते वाहयं स्नानं पित्रिः। मदा विष्णवः। दिवा लायं पुमा
र्वपु पुण्ये त्रेषु योनरा वापयेत् तुलसीपुण्यं। उद्यर्थं च कृपाणि न॥ ॥ श्री गुरु उवाच ॥ गुरु उवाच स वादे
तुलसीवापिताय न तुलसीनामं दत्तं गुरुः पदोद्गतं नमो योक्तं लोकाः सप्त प्रतिष्ठिताः॥ इति॥ तुलसीकानने

नित्यं मुक्तं त्रिमपि विश्रमेत् जन्मकौ दिव्यता तथा पातमुच्यते नात्र यथायथा प्रदक्षिणायः कुरुते परत्रा मम हस्त
का उलसी कानने नित्यं यज्ञाद्यु तफलवने तत्रैव मेवः श्रियः प्रिये श्रिया वास निवृत्ति श्रीधर सङ्गते जन्मद
त्वे मया देवि अर्घ्यं कृतमोक्षुते अथ पूजा मंत्रा निज्जितान् पुत्रादे विज्जितान् पुत्रासु मेः उलसी हरामपा
पं पूजाय कृतमोक्षुता ॥ अथ ध्या र्थना ॥ श्रियां ददियुता ददिकीर्तिमायुस्तथा सुखं बलं पुष्टिं तथा धर्मं
उलसी वृत्तं यथामि विष्णु पूजा यं उलसी प्रदण मंत्रा उलसी मृतजन्मा सिमदा वा कशव श्रिया कशवा
थै विचित्रा मि वरदान वरा जने च दंग सन्न वैः पत्रैः पूजया मो यथा हरिं तथा कुरुप विज्जितो कलौ
मल विनाशानि गरुड पुत्राणां माक्षैक दतो धरणी प्रसूते विष्णोः समेतस्य उपा श्रिया सिन्धुना र्थं पुद
ले पुत्रेषु पुत्रा मि पुत्र उलसी दमन्तः स्कन्द पुत्राणां अवतीरुता उलसी य विचित्रं ति धन्या स्ते कर पद्व
वाः कशवा र्थं कालाय उपा ययंती दन्त तल किं कश्चि मे ह्यप्युपा मापि सद किं कश्चि उलसी दले सु

देवेशः पूजितोऽयं ननुः स्वदा ॥ स्नाने दाने तथा धर्मे प्राशने केवर्चन ॥ तुलसी दत्ते पापं कीर्त्तितो यो पणो क
 लौ ॥ इति ॥ द्वादशानि खिला म्रमं च वामनी स्पृष्टा वृद्धः पावनी रोगाणां मन्त्रि वंदिता निरमनी सिक्ता त कवा
 सिनी प्रद्या सत्प्रविधायिनी जगदतः नमस्तस्मै संपापिता ॥ न्यस्ता तच्चरणे विमुक्ति फलदा तस्यै तुलसी नमः
 इति ॥ तुलसी कानने विष्णुं रजयि च्चाथ वैल्लवः ॥ दिवस्मानं पुनर्गवा दंडवत्प्रणामं करि ॥ ततः संक्षरये नृणां
 श्री विष्णोर्द्वि संस्थितां जलं पुण्यं तमं नक्त्या शंखं वैल्लवैः सह ॥ तदुक्तं विष्णु पुराणे ॥ तीर्थाधिकं यज्ञं च तां च पा
 वने जलं सदा कश्चिददृष्टि संस्थं ॥ छिनत्ति पापं तुलसी विमिश्रितं विशेषतश्च कश्चिन्ना विनिर्गतं ॥ इति ॥ अथ
 श्री जालयामसमर्पितं वंदनं ॥ यं तु निमल्यं वतुलसी काष्ठं वंदते नक्त्या संक्षरयेत् ॥ तदमुक्तं श्री गण्ड
 पुराणे ॥ श्री विष्णु पुराणे ॥ दूरं मूर्त्यं वरो षं तु तुलसी काष्ठं संपदं नमः ॥ स्वादादक्षरयद्यमुता र्था काठि फलं न
 वत् ॥ इति ॥ तथैव संक्षरयेत् नक्त्या निमल्यं वसदा दूरं ॥ महासागवाता मृद्वा केचि वसदा वैल्लवैः ॥ अत्रा पुनः ॥

गरुडपुराणे॥ पुनरेतुलसीपुत्रं दृष्ट्वा शिरसि कर्णयोः कुरुते नास्करिस्तस्य दुःखं तस्य यमार्जनं। त्रिकालं
 विनता पुत्रप्राशये तुलसीयदिवि शिष्यते कायशुद्धिश्चां प्रायणावतं विना। इति न गवान्॥ युक्तौ यदि मदा
 पापैः शुद्धतं नार्जितं कवित्। तथा पिगीयातमो हे तुलसी क्षिताय दि। इति॥ विष्णुपूजिष्ठिते पुण्यं शिरसा यो व
 देत्तः। अशुचितपापसुयावद्युगवतुष्टयै। किं करिष्यति सुस्नातो गीगायां नृसुपात्रप्रः। यो वा दठि रसानित्यं
 तुलसीविष्णुसेविता। रात्रुष्टं वसुपुण्यं वश्रीकरं रोगनाशनं। सत्वाधर्ममवाप्नोति शिरसा तुलसीदलायः
 कश्चिद्वैष्णवालाके मिथ्याचारोपनाश्रमी। पुनर्नातिमकलान् लोकां शिरसा तुलसीवदन्। श्रीहस्तपाद
 समेलनाम होवात्रो वितांशुना। तुलसीधाराय द्योवितस्य पुण्यमनेतकं। अदा रात्र शिरसि स्यात्तुलसीविष्णु
 सेविता। नमस्तिष्ठति पापेन पद्मपत्रमिवांजसा। श्रीरामपुराणे। मद्रविगो तमववनी। अंजनीषु देव लने। नी
 रं पुष्पं विलेपनं। नक्त्या न धातु शिम्साश्च पवा दधिका हि सः। स्वहृत्तान् प्रतियमववने। पादादह करताय व॥

हरेर्निर्मलधरकाः विष्णुनक्तिरायवेत्तवयाज्यामुपूरतमिति॥ प्रातरवमहाविष्णुं पूजयित्वा पुनक्तिरा
 निर्मलधरकां च वास्तवतस्तयो मवेत्तुधीः देवार्चनं च वातीर्थस्नानं न कार्यं॥ तथा स्वात्तं मृदुयार्थं सारे न स्ना
 यात्तुमवेतीर्थमांगत्वं विनिवर्त्य च॥ अमुत्र ज्यमुहं धनं अयि चैव देवतामिति॥ ॥ ततो गच्छेत्तं विष्णोर्न
 क्तानां सप्तजो बुधः॥ सवित्रैर्वैष्णवैर्युक्तः श्रोतुं नृल्लक्षकथामृती॥ ॥ अथ सती लक्ष्मीं हिमाचलाधुः कीदृशि
 धस्तवसंभतश्चैव नृपृष्टेति॥ जगवो ता श्रील्लेनेत्तं॥ नृपास्तुरक्षतद्रोदस्त्रितिकुः सर्वदहिनाः॥ सद्यः सारो
 नवद्यात्मा समः सवयिकारकः॥ कामिरदतधीर्दाता मृदुः शुचिरविरकिंचनः॥ अनी त्वामितुक्वातो॥
 धीरो मठरणमुनिः॥ अथ सती रजीरात्मा धृतिमान् जितघञ्जुणः॥ अमादी मानदः कल्यो मित्रः कारुणिकः
 कविः॥ आरवाये वेंगुणा नृदाषातमयादिष्टानपि स्वकान् धर्मानि संन्यज्य यः सर्वान्नो भोजतमवमत्तम्॥ इति
 वाज्ञात्वाथ ये विमो यो वा नृयश्चास्मि यादृवाः॥ जनं नृनृनां नावतं तं तमं ज्ञातमाप्तं तां इति तथा श्रुत्वा

यस्कंधे। सतां लक्षणं। श्रीकपिलमहाविष्णुबोक्तं। तितित्तवः कारुणिकाः सुहृदः सर्वदहिनाः श्रीजा
तत्रात्रवः शांताः साधवः साधुनृपणाः। मय्यनयेन न जवेन न क्तिकुर्वीताय ददा॥ प्रकृतैश्च कर्मणिः
यत्कृत्स्नजनबाधवाः। मदाश्रय कथा मृष्टाः शृण्वन्ति कथयन्ति च। तथैति विविधं स्थापयन्ता नृजने तसः
तएतमाधवः साधिमर्त्तमंगविद्वर्जिताः। संगः सद्भिः कृतः प्रार्थ्यः संगदोषहरादितो इति॥ एवं लक्षणाव
तां सतां सवावकुपुल्यादन्त्यात। इति॥ तत्रैव श्रीविष्णुराजोक्तं। कुमपाद्यत्यतपसः सवाविकुर्वधमिषु।
यत्रौपगीयते निच्यदेवदवो जनादनः। मद्देवाफलं वायसे वया न गवतः। कुरुस्त्वस्य मधुविषः। रतिरा
मो न वेत्तीद्वः पादयोर्वा सतादनः। इति॥ तत्रैव देवकृतेर्वचनं। संगो यः संसृते ह्युदमस्य विदितो धियाम्
एव साधुपुत्रतोतिः संगश्चाय कल्याता इति। तत्रैव वचनं मस्कंधे। श्रीविष्णुना जषन देवेन मद्तो लक्षणं मे।
वाक्यं स्यात्। मद्देवाचारमा कुर्विषुक्ते स मोघारं योषिता संगि संगे। मे हंतस्ते समविज्ञाः प्रसीता विमन्य

वः सुकृत्तदः साधवो यो ये वामयी वो हतमौ कदाथा जनेषु ददं नरवा त्ति कष्टु। एदुषु जाया तजरातिम
 सुनप्रीतिमुक्तायावदथाश्चलोके। इति वृतीयस्कंधे श्रीकपिलविष्णुनामसंगफलमुक्तं। सतोषसंगात्
 मवीर्यमंविदाजवंति कृत्तारि सायनाः कथाः। तज्जोषणादाश्च एव गविर्मानि श्रद्धारतिर्नक्तिरनुक्रमिष्य
 ति। मद्गतां सर्वोत्तमं लक्षणं चोक्तं। एकादशस्कंधे श्रीभगवता। नि किं र्नामयत्तुरक्तवेतसः। मांतामहो
 तोखिलजीववत्सलाः। कामैरनालश्रधियो जुषंति यत्तनैरपेक्ष्यं तु विदुः। पुरवं ममा इति। असंशयो न कार्यः।
 तथामहर्षि श्रीकाश्याय नमः वने। वरं कृतवद्वासापे जरांत वद्विस्मितिः। नसूरि रित विभुखज नमं वासवे
 शसै। इति तथा ऐलोपाख्या न प्रसंगात्ता नागवतो श्रीललेतो कं एकदशो। तथेवायतोः ससंगादिः ससंगाः
 सर्वपुरुषार्थसिद्धिः। अत उक्तं। अतोः ससंगमुक्तं ससुसजेत बुद्धिमान्। संत एतस्य ठिदंति मनो धम
 संमुष्टमुक्तिः। एते संतः। संतोः नपेक्षामश्निताः श्रवांताः समदर्शिनः। निर्ममानिरहंकारानिर्वेदानिः परि।

त्ररका

५७

अदाः। तेषु नियमहा नागमहा नागेषु मक्त्याः। संनवंति हिता नृणां नृषतां प्रपुनं च घांता ये शृण्वंति गा
यंति। अत्रुमोदंति वादुताः। मत्पराः श्रद्धा नाश्रय क्लिष्टंति ये मयि। अक्लिष्टंति वतः साधुः किमन्य वक्षिष्य
तामय नंतगुणे ब्रह्मण्यनं दशुप्रवात्मनि। यद्योपाश्रयमाणास्य अगवंतं विना वपुं। शीतं नयंत मोः ज्येति
साधुन्मांसवत् सत्तया। निमज्ज्योत्सज्जतां घोरे नवाशौ परमायनं सेतो ब्रह्मविदः शांताः नौरिदवास्तु मज्ज
ता। अत्र हि प्राणिनां प्राणा आत्मानां चारणं नृयंदं। धर्मो विदुं नृणां प्रेयसं तो वै बिभ्य तोरणं। संतो दिशंति च।
स्तं विबहिरर्कः समुच्चितः। दत्ता बाधवाः संतः। आत्मा दामवत् इति। अथैतत्परमं गुह्यं वक्ष्यामीति प्रति
ज्ञाय जगत्ता श्री कृष्णेन संसंगं महिमाश्रयादरेणोक्तः एकादशस्कंधे। नराधयति मां योगो न सांख्यं धर्म
एव वा। न स्वाध्यायस्तपस्यागा नष्टा सुर्वेन दुःखिणा। वृत्तानियज्ञाः तं दांसि तीर्थानि नियमायमाः। यथा
वक्तुं धर्मसंगः। सर्वमंगा पादादिमां। समीग ननु दि तेयाया दुःखनाः खगाः मृगाः। गंधर्वप्तिरसानागाः सिन्धवा

शण्डयुक्तः काः विद्याधराय नमः श्रेष्ठायैव्यः श्रुतः श्रियोः श्रुताः ॥ रजस्रमः प्रसन्नमः सस्मिन् सस्मिन् पुनः पुनः
 बद्धोऽस्य दंष्ट्राः स्थाप्य कायाध्यायः ॥ वृषपर्वणि लिखितो मयश्चाय विनीषणः ॥ सुग्रीवादेन मयश्चि
 गजायुधो वणिक्पथः काजः कृत्वा ब्रजे गोप्ये यज्ञपत्रं सथापय ॥ तनाधीनं कृतिगणः नो वासितमद्वत
 माधः अत्र तात तत्तपसः सत्संगः का सुपा मताः ॥ इति तथा चतुर्थः स्कंधः श्रीविष्णो प्रसन्ने सति प्रवेतसाध
 र्थना ॥ अस्मा वैवरास्मा कर्माणि ताजगताः पतेः ॥ असन्नो जगवान् यथाऽप्यर्ग्युर्गतिः ॥ यावत्तमायया
 स्पृष्टा च मंतस्त्रिदुःकर्मणिः ॥ तावद्भवत्स संगता मंगः स्योन्ना न वेन खलु लया मोलवेनायिनस्वर्गना पुन
 र्जिवी भवत्स संनिशंगम्य मर्त्यो किमु ता शिषः ॥ यत्रैतान्त कथा मृष्टा मृष्टायाः प्रशामा यतः ॥ निर्वैर्यत्र च
 तेषु नो द्वे गोपवर्कः श्रुताः श्रुताः ॥ यथाऽप्यर्ग्युर्गतिः ॥ प्रसूयते मत्तया सुसुक्तमंयोः पु
 नः पुनः ॥ तयो दिव्युसां यथा ॥ विद्यायाः ॥ यथा ॥ तयो दिव्युसां यथा ॥ विद्यायाः ॥ यथा ॥ तयो दिव्युसां यथा ॥

[illegible]

प्रतिबल

विष्णुः कलिं तनयं सन्नेवेयं यतिगृहे निर्यात्वा स्वनामवतं कलौ। आम्होदयंति वृक्षा जितेष्वाग्नीनाः पितृ-
 मदाः। संधिना निविप्रैर्गशास्त्रजागवतं कलौ। गृहे तावत्पिबति पितरः क्षीरं मयिः सधृदका यच्छति वि-
 क्षेपेन कृत्वा शास्त्रजागवतं दियोः कल्पकोटि सदस्त्राणि विष्णुलोके वसति ते। अरंयति सदा गाढं शास्त्रजाग-
 वतं नराः। श्रीणितातिश्च विबुधया वदन्त संपुष्टौ। काऽक्षोकमेकं वावरं नागवतं गृहे। शतमायसं
 दृष्ट्वैस्तु किमन्यैः शास्त्रसंग्रहैः। नयस्यतिष्ठते गेशास्त्रजागवतं कलौ। न तस्म्युनरा वृत्तियान्मृषावा कथं
 चन। कथं स वै क्षवो ज्ञेयः शास्त्रजागवतं कलौ। गृहे न तिष्ठते विप्रश्च पचादधिको हि सः। सर्वास्तु नापि विप्र-
 इ कर्तव्यः शास्त्रसंग्रहः। वैष्णवैस्तु महान्त्यारुह्यैव कपालिना यत्र यत्र न वेद्विप्रैः। इशास्त्रजागवतं क-
 लौ। तत्र तत्र हरिर्जातिविदोः सह नारदाः तत्र सर्वाणि तीर्थानि नदी नदः सराः शिवा यज्ञाः सप्तधुधुरीनि
 र्युगुणाः सार्वभौमः। सप्तयुगाः प्रातये विष्णुवसिंते रौद्रधर्मजयाथिनि। पापक्षयाः शिवाः शिवः सगर्भधर्मः

क्षितिः॥ वेष्मवैव शिन्धुर्गमो मुना रोग्यपुष्टिः॥ वरुता शृण्वतो वापि स र्वपापं क्षयौ इति न शृण्वन्ति न ह व्यति
वेष्मवी प्रार्थयिष्ये कथो स र्वसत्तु निश्रुतेषां स्वामी सदा यमः॥ न ग ढं यदा मरुपी श्रुतिं विष्णु कथा मुने॥
एकादश्यां विज्ञाषण नास्ति पापत रस्म तः॥ इति॥ प म पुना ए म ह वि श्रि गो त म व व नं॥ अं व नी ष श्रु क यो तं
शृणु ज्ञा म व त सदा॥ प र स्व म्बु सु खे ना पिय दी ठ सि न व द य मि ति॥ लो कं ज्ञा ग व तं वा पि श्रो का र्क्ष पा द मे व वा॥
लिखिते तिष्ठत यम्य गृहे तस्य सदा हरिः॥ व स ते ना त्र स ण्द हो द वो व स ज नार्दन इ ति॥ स्कं द पुरा णे॥ राजा श्री
जन मे जय व व न॥ स र्व श्र मा नि ग म नं स र्व ती र्था वि मा द न॥ न त था पा व नं नृ णां ना रा य ण क था य था॥ य त्र य
त्र म ही पाल वे ष्म वी व र्त्त त क था॥ त त्र त त्र ह रि या ति गो र्थ था सु त व स ला इ ति॥ श्री वि ष्णु ध र्म श्री न रा य ण व र्त्त ना॥
त त्रै व गं गा य मु ना व त त्र गो दा व र्त्त त्र म र स्व ती वा॥ स र्व णि ती र्था नि व सं ति त त्र य त्रा मु तो दा र क था प्र स र्ता॥
शं क रा व र्त्त त त्र स र्व धा र ल ध वा न व द्य दि त त्र स र्व धा मु पा सं ति ति स र्व का र्था म ह र्ष यः॥ स क था व र्त्त क

[illegible]

एव नूते प्रदाय शो रितो ॥ गो राता ॥ अस्ति ति दो व मो न स्वा धर्म धर्मो जी वा व सूर्य म दि सां च स म नू द धर्मो
या ॥ सर्वत्रात्मे रात्री दा के व ल्य म नि के तता ॥ वि वि क्र री र व स न सो ता रा य न कि न वि त ॥ श्री ना ग व ता
शा स्त्रे श्री नि दा न्य त्र वा पि दि ॥ मनो वा क्म द डे व स न्य त्र म द मा व यि ॥ श्रवणं की र्तन धर्म न हरे र नु त क र्म ण ॥ ज
न्म क र्म गु णा च त द अ षि स्वि ल व षि तो ॥ इ ष्ट द न्त त पो ज त व तै य द्या त्म नः प्रियं ॥ दा रा न्मु त्प ह्य व प्रा णा न् ॥ त
त्वर स्मे नि वे द न ॥ ए वं ह्य ल्मा त्म ना थ पु म नु ष्ये पु व सौ रु द ॥ परि व यं ति न य त्र म द न्नु व पु मा धु पु ॥ पु र स्म य न
क थ न पा व न न ग व द्वा ॥ मि थो रा त मि थ न्नु सि नि वृ त्ति मि थ न्ना त्म नः ॥ सर्वे लां द्वि ती यां ता नो जि ष्ये द त्या
त्म ना च य ॥ ज ग व द्वा नु दि व य ॥ ए का द वा क्म धे पि ॥ ए व न ग व ता श्री कृ ष्णे ना पि ना ग व तं मु श्री उ व द्वा
ति श्री ना ग व ता ध र्मा उ क्ता ॥ न स्त्रिं ग म द्र त्त ज न द र्वा न स्य द्वा नि र्व तं ॥ परि व यं ति न ॥ प्र कृ ण क मा नु क र्म
तां मे क था ॥ श्रवणं श्रवणं श्रवणं म द नु धर्म न पु व व ॥ सर्व त्वा ना प द ह र णं वा म्भे ना त्म नि व द न ॥ म न्म न्म क र्म क थ न म

मपर्वानुमोदनी ॥ तानां उवाच दिवगोष्ठी निमिजुहो मया यानां बलि विधनं वसवं वा ऋषि कपर्वसु । ते
 द्वितीतां त्रिकोदाहतां नदीयवत धरणां । पद्मा बलिष्ठायनेषु प्राज्ञैः ॥ मंदयत्वाद्यमः ॥ उवाच नोपवनाका
 डपुरमेदि ॥ कर्मणि संमार्कनोपलेषायां स कर्मलवर्तने ॥ पृष्ठश्रृण्वणं संहारमवदादसा मया ॥ अ
 माविचमदक्षितं लतस्यापरि कीर्तनां अपि दीपावलोके प्रतोपयुज्यान्निवदितं । एतत्तस्मात्परविषयं । यद्य
 दिष्टतमालाके यद्वापि त्रियमात्मनः । तन्न निवदयेन्महंतदानयायकल्याण । सूर्याग्निवृक्षिणाया दोवेष्ट
 वाः खं मरुत्तलां च मत्स्यं सर्वज्ञानि जघ्नजायमानि मे सूर्ये विद्रव्यया विद्यया वय्या हविषा ग्नौ यजेत मां । आ
 निश्चयननुविप्रायोगो पुनैर्यवसादिना । विष्णवे बहुमनुज्या हविरेधमनिष्ठया । वायोऽथुक्कपि यातो ये प्राये
 सोयवुरस्तुतैः ॥ सृष्टिदेमंत्रिहृदयं नो गौरात्मानमात्मनि । ज्ञेयं सर्वज्ञं सूर्येणुममवेन यजेत मां । अथो ये ते पुन
 दूषणां स्वचक्रगदो बुद्धेः । पुनर्वचनं नृणां तेषां । अथ नृणां निमादिनां ॥ अथ नृणां धर्मपुनः । अथ नृणां

मा मदेयो बजेत समाहितः स नरो मयि सक्तिं मुक्तिं साधु मे वया इति प्रसंगेऽपि न क्रियेतां पुत्राणां
पुनश्च कथयिष्यामीति प्रतिज्ञाय स गवता श्री सात्मनि ववेत्त वाधमश्निदिता यतः अवाप्त कथायां पुनः
श्वन्मदनु कर्तनं परिनिष्ठा च पूजा याचुतिभिः स वनं मम आदरः परिवययिंसा वं गिरि निवन्दनं मङ्गलं
पूजा च्युधिका सर्वज्ञात सुमन्त्रिण मदार्यं गवेष्टा वा वचसा मङ्गलं रणं मध्यपणं यन्मसः सर्वकाम विवर्ज
नं मदार्यं च परिद्या गो गो मस्य वसुखस्य वा इष्ट दत्तं कृतं नुक्तं मदार्यं यद्वतं तपः इति नागवता धमश्नि
त्यादराणां तुष्ट्या इति दक्षयितुं श्रद्धा प्रसंगे विना गवता एवा उद्धवं प्रयेदनिद्रु पिता स्तत्रैव दत्तं स वसा
यिष्यामि मम धमनि सुमंगलात् स वृद्धया चरन्म श्योष्ठि रक्तयति दुर्जयः कया वा विलिख्य कश्चि मदार्यं
स न केः स्मरन् मध्यपि न मनश्चित्ता मद्रप्रतिमनो रतिः आदरा मङ्गलानां श्रायत मङ्गलं साधुभिः अता
दा दवा सुर मनुष्यो सुमङ्गल्य वरितानि च प्रथक् मानरा वा मस्यं पर्यात्रा मदे सवान् कारय जीत द

द्याधैः महागता विहृतिनिः। प्रामेव सर्वज्ञेषु बहिरतरपावताः। इहेताः अनिवात्मा ते यथाखमलाशयः
 ॥ इति मया शिष्यानिमज्जावेन महाकृत। सनाऊय त्मत्पराभा नावाकवलमाश्रितः। द्वास्तोपुष्पसेसे
 ज्ञानास्येकस्मृतिगके। अकुरेकुरकेवेव समदकपडितोमतः। नरेष्वनीलमज्जावेषुसो जावयाताविरा
 तोऽप्युक्तिरसंकाशः साहकारवियतिदि। विसृज्यस्मयमात्मसुदेनवीड्यदैहिकी। प्रणामदेउवदू
 सोऽप्यश्ववाडाद्यगोखरंमिति॥ ॥ श्रीनागवतसप्तमस्कंधे प्रकादनापि बाता नुशासने। नागवताधर्मा
 निरूपिताः। गुरुश्रवणा नक्ता सर्वदा नार्पणेननु। संगनमाधुनकानोऽश्चरागधनेनवाश्रयातक
 द्ययत्नकोत्तरेण कर्मणा। तत्पादाबुद्धधमना नृसिंहादृष्टादिनिःहरिः सर्वेषु भूतषु जगदान्ति
 श्वराः। इति॥ नूतानि मनसा कामैः स्नेहमाधुमानाद्यदिति॥ श्रीनागवतसप्तमस्कंधे। एवेनिर्जितवक्रगः।
 धातुजक्तिरीश्वर। तानुदवेनगेवति यया सलभात हरिः। इति रतिप्रमनेन विप्रानि दर्शयन् फलेवदश

धननिनिशुभकर्मणि पुणननुत्तरीयाणि नीला तेनुभिः सता नैय दौ तदुषा सुलका शुगदं प्रोक्तं
वदुजाय विगोति मृद्यति यदा ग्रहयस्य इव कश्चिदयस्य कंदते धमयते वदते जना मुक्तः स्वसन्नक्ति
द्वारज गत्यते नारायणे च्यात्मगति गतित्रयः ॥ तदा शुभान् मुक्तसमस्तबंधन सजावनावानुत्तताया जति
विदुषी बीजा नुशायामहीयसा नक्ति प्रयोगन समेत्य धेहजं ॥ श्री जगवतः कीर्तिश्रवणं वा कुश्रवणं वि
युक्तमिति ॥ प्रोत्रयेण विदुरं प्रति उक्तं ॥ इति महाश्रवणं न जं समेतीति श्री महाविष्णोर्निधुसेवां प्रोतीति
श्री एकाग्रमुक्तं पिश्री जगवत धर्मादिराग फलमुक्तं ॥ एवं धर्मे मनुष्याणां मुक्ततात्मनि वेदिनां मयि संजा
यते नक्तिः ॥ काव्यार्थोऽस्यावशिष्यते ॥ ॥ इति ॥ प्रबुद्धयोगेश्वरेण पिनागवत धर्मानुष्ठान फल प्रेमलक्षणा
नक्ति विहितं स्मरतः स्मारयंतश्च मिथो यौ घटं हरिं नक्त्या संजातया नक्त्या विनक्त्य सुलकां तनुं ॥
तिनक्त्या साधनरूपया संजाता प्रेमलक्षणा नक्तिः ॥ तथा कवियोगेश्वरेण पुक्ता ॥ नक्तिः पारवानुजवो

विरक्तिरन्यत्र वेतत्रिका एक का ल ॥ प्रपद्यमानस्य यथाश्रतः स्यात्तुष्टिः पुष्टिः कुदपाये तुष्टा ॥ इत्यु
 तां किं जज्ञतो नु वृत्त्या जक्तिर्विरक्तिर्गवत्स बोधः ॥ न वंति वेनामवतम्य राजन ततः यरां शांतिमुपैति
 माहात ॥ ॥ इति पंरां शांति ॥ ७ ॥ श्रीमद् विष्णु चरणैकाग्रता समाधना प्रमोक्तं नति कोष्ठिकं कले इति
 ज्ञातवतो नु धर्मा मशिष्ये कृत्या त दुष्टया ॥ नास्य एय पापाया मं जज्ञरति दुष्टरां इति प्रमोक्तं नति
 वस्तु क्ता मां विष्णु नि क वित् रुद न्यु त वितेया क्वित् रुदं ति दी दिति वदं न्या लो किकाः ॥ नृत्ति गम्यं न्या
 तु गी लयं न्य जं न वं ति नृत्ती परमे न्य निर्वृता ॥ इति क वियो मे श्वरेणा मुक्ता नि प्रमोक्तं नति विष्णु निर्वृता
 नृत्ति नृत्ति रथा ग पाणे ज्ञाना नि क मणि चयानि लो के गी ता नि न्या मा नि त दर्श का मिता य म विलो
 धवे वा र द मी ग ए वं व तः ॥ प्रियता म की त्या ना ता नु रा गो दु त वि त्त उ द्ये ॥ इत्यु त्था पा दि ति रो ति ग म्य ॥
 ॥ इत्यु त्था द व नृत्ति ति ला क न्या ॥ ॥ इत्यु त्था द व नृत्ति ति ला क न्या ॥ ॥ इत्यु त्था द व नृत्ति ति ला क न्या ॥

समुद्रांश्च हरेः शरीरं यत्किंच नूतं भूय मे दनम् ॥ इति ॥ पञ्चमोऽङ्गवर्तः ॥ श्रीनिहृष्यांते हरिप्रिया ॥ श्री
महागवतैस्तस्मात्तुष्टोत्तमनीषिणि ॥ श्रीसामन्तश्रवणेन यथा मन्त्रशुद्धिर्न तथान्यैरिति किंच नूतं
यनबलादिभिः श्रीछसंस्तसंप्रकृतं ॥ एकादशस्कंधे ॥ शुद्धिर्नानुताप्यशुद्धावायानां विद्याप्रता
ध्ययनदानतपःक्रियानिःसत्तात्मना मृष्यते यशसि प्रहृष्टमवृष्य श्रवणं संचृतं वा यथा ॥
॥ हे इत्येते यत्र सिद्धयामतः प्रजया दुःशाशयानां यथाशुद्धिः स्यात्तथा मन्त्रात्मनां विद्यादिभिः ॥
श्रीहरिकथाश्रवणे श्रवणं स्वधर्मविरण्वित्तिः जगद्वचनं ॥ तावत्कर्मणि कुर्वीत न निर्विद्येत यः वता ॥
मन्त्रयाश्रवणादेवाश्रया यवत्तजायते ॥ इति तथा ॥ द्वितीयस्कंधे ॥ श्रीजावतः कीर्त्तनश्रवणं तां
श्रवणं प्रियफलमिति मे त्रायणा विदुरप्रकृतं ॥ एकां तला मं ब्रह्मसो नु पुंसां श्रवणं कर्मण्युसावादे
माहुः ॥ शुभं विदुः कृपा न तायां कथा सुधया पुपमप्रयोगं ॥ तथा द्वितीयवौतकं प्रति सूतवाक्यं ॥

सः प्रतिनिवृत्तधुरो प्रित केमात्मप्रसाद उ-
 को निवृत्ता हरिकथायुरति न कृत्यानि ॥ अनिष्टति वृत्ति सुश्री हरिकथा मतेरु व फलमिति विदुरेणोक्तं
 मित्रेय प्रतिमाश्रद्धा न स्य विवर्धमाना विरक्ति मयुत्र कार्पाति पुमोदरेः पदानुष्मृति निवृत्तस्य सम
 ननुः कथय माश्रद्धा सा श्रीदरेः कथाया इति श्रजाना त्यापं तथा स्मात् श्री हरिकथा विमुखता श्री
 तस्त्रात्रिंदति तानत्रोच्यादाव्या न विदो नुवो वेदारः कथाया विमुखानघेना क्लिणोति देवोऽभिप्रिय
 सुषेवाश्रद्धावृथा बोद गतिः स्मृतीनां विदुरः श्रुतिवशात् श्री हरिचरण कथायां कात्रिनि मैत्रेय
 प्रवर्तयति तदस्या कोषारवशमदा उद्गारः कथाप्रव कथासुसार उद्गृत्य पुष्पेष्वा न्य श्वार्त्तबंधो
 शिवाय नः कीर्त्तय तीर्थ कीर्त्तय मविश्वजन्म स्थिति संयमार्थ प्रतापसारः प्रगृहीतवाक्त्रिः वकार कमा
 एति पौ रुषाणि प्रानी श्वरः कीर्त्तय तानि मही ॥ तथा ॥ श्रीवाङ्मय श्रवणापरीक्षि दृष्टव्येया मकिः

कीर्तनाप्रकादः स्वरूपेन दं किमजने लक्ष्मीः प्रयुः पूजने। अक्षरं निवन्दने कपिपतिदम्पि शमये
 जुनः सत्स्वात्मनि वन्दने वलिरभूत् केवल्यमिषांपदं। अनेकतारं श्रीहरिकथाश्रवणे कृते पिउक्तं
 वाननिवर्त्तत इति विदुरेणोक्ता तत्रैव क्रीडन् विधत्ते विजगोसुराणां देवाय कर्मण्यवतारने देः। अने
 नदृष्ट्यपि शृण्वतो नः सुश्लोकमौलेश्चरितामृतानीति। श्रीहरिकथाप्रसंगविभुस्त्वनिदति। देवेनेते
 दत्तधिया जवतः प्रसंगात् स वाञ्छनो यशमना विभुस्ते द्रियाये कुर्वतिका मयुखलेशालयाय दीना लो जनि
 नूतमनसोः कुरालानि श्रवत्। इति। तृतीयस्कंधे। एव श्रवणादिनक्तिमुक्तेरप्यधिकं फलमिति। मकादि
 निःश्रीमदाविष्णुप्रसुक्तं। नान्यतिकं विगणयन्पिते प्रसाद किंच न्यदपित न्य कवउ न्यस्य विगवदं।
 क्रिजाराणां जवतः कथाया कीर्तन्यतीथ यत्रासा कुरालारसज्ञा इति। आन्यतिकं माहा नक्ति विनामाहा
 शिदय इत्युक्तं। इदानीं दयमविनक्तिमुच्चे। तद्विदववाप्यता विनक्ति तारवमत्रिवा का मनेन कं स्तुति

मोक्ष।

व

ने निरय पुनः स्नात्वे तोलि वद्यदनु ते पदयोरमेता वावश्च नैस्तु कसि वद्यदिते किञ्चो नात्रार्थतते पुण गणैः
 स्वकणरिधुः॥ इति वा द्वाक्केपि हरिकथा मृतश्रवणं। पुस्तगानिष्ठतरणमिति। साधनं चेनापि राजानं
 प्रतमहात्म्यामिना श्रीशुकै नोक्तं। संसा सिधुमति दुस्तरमु त्तिती षेनान्याः ज्ञवो न गवतः। सुखोत्तमस्य ली
 लाकथारसनिषेवणमंतरण। पुंसो न विद्वि विधुः खदवाहिते म्येति। तत्रैव सूतेन। संकीर्त्यमानो न ग
 वाननंतः श्रुता नुजावाव्य मनदि पुंसां। प्रविश विवे विधु नोद्य त्राषं यथा तामाः कोत्र मिवाति वातः।
 इतरे निंदायाः श्रुति। मृषागिरस्ता ह्यसती रसकथान कथ्यत यद्गवानध्वे कज॥ तदवसद्यंतु देवमैग
 लो तदेव पुण्यं न गवजुणो द्यो तदवरम्य रुचि रं न वंत दवरा श्वत्थाना सामाहा सवः। तदवशो का
 र्णवशो धरणं नृणां यदुत्तमस्यो कथाशा नुगीयते इति॥ ॥ श्री विती यस्केपि। उत्तमस्यो कथाया तिवे
 कण आमुषो विद्यंति चत्तं सो मा कन सूतै प्रति॥ आमुर्वरति वे पुंसां पुष्टमस्तमयुता सो। तस्य।

तृयः क्षणितितु न मास्त्रा कवा मया ॥ इति ॥ इन्द्रियाणीस्वरूपद्वानिश्च बिले बतोरुक्रम विक्रमानये
नष्टावमः कर्षाद्वारनरस्य जिका मती दादुरि किव मृतनाया पगाय कुरुगाय माथाः ॥ इति ॥ तथा ॥ श्री
रीक्षिते प्रतिश्रीशुकवर्णा ॥ तस्मात्सर्वतन्मा राजन हरिः सर्वत्र सर्वदा ॥ श्रोतव्यः कीर्तितव्यश्च स्मर्तव्यो
जगत्सामुद्राणां पिबन्ति यजगवत्तन्मात्मनः सतो कथा मृतं श्रवण सुतेषु संनृतां पुनर्नितेन विषयज्ञ
धित्तो ज्ञेयवर्जितवराणामनोरुदात्तिके मिति ॥ प्रथमं केदेही नमपि जगवद्यज्ञसेवधी सवेत्तिममिच्छकं
मृतेनातदा विमलजित ताघविह्वो यस्मिन् प्रतिष्ठा कर्म बधवद्यपि ना मान्य न तस्य यमोक्तितामि
यद्युत्पत्तिगार्थेति गृणंति साधव इति ॥ निंदन्ना न ते ह्वश्चित्रपदे हारद्वयाज्ञा जगत्पवित्रं प्रमृष्टोत्तकं दिवि
तात घायसंतीर्थमुद्रांतिमानमानयद्रदमानि रनेत्पुत्रिकस्तया ॥ इति ॥ एवमाधनवात्फलवाच्यम
हाविष्णोर्मदत्तमै ॥ नक्तिः कार्या नक्तिः कार्या नक्तिः कार्या नक्तो दुधे नमदा उण्यादा हा विष्णोर्मदत्तमै ॥

[illegible]

अथ विशेषः ॥ सा तु विधानं क्रियविहितं तत्रा विहितं न क्रियुं कं कामं जायेष्यता ।
॥ अथ जायेष्यता । तथा महर्षिना रद वृत्तं । कामाक्ष्या ज्ञातुं स्मृतां च प्राप्ते श्वरे मनः । अथैव तद
विहितं बहवस्तुतिगताः । केतुश्च ऐक्ष्यामपि विहितं न क्रियुं कारिणः । गोप्यः कामाक्ष्या कं मोक्षेया ।
संवेक्ष्य हृत्पथः स्नेहाद्यं न क्रियायं विनोति संवेक्ष्य स्नेहात् वृत्तं यो ययव प्राप्ता न क्रिया
विहितं यद्विधितिं हृत्पथं तमाध्यमं त्रिधौ सिद्धं योपादानं दृष्टं ताया । एवं अविहताश्च तस्मिन् गोप्यं दिव्यं
मां अथ विहितं न क्रियुं सायापि विधिविधौ फलमाधनं न देन तत्र साधनं न देन साधनं रूपापि विधिविधौ ।
नानां सांतां प्रणमुक्तिदा का वा न क्रियुं कपिलोक्ता रतीयस्कंधे । दवानां गुणलिङ्गानामा नुश्रविक कर्मणं
संशयै कर्मणामा वृत्तिः स्वाभाविकी नुया । अतिपित्रा जागवती न क्रियुं केरीयसी । नरय याक्षया को
अथ विहितं न क्रियुं यथा । सिद्धेः मकावा जरीयसी । युक्तं तस्मिन् विद्वत्स विद्या । वतुर्थस्के श्री ध्रुव

तिस्रधमः॥ इति कनीयस्यपि। या अर्था या मेव ह्यरथा पूजायः अथ ये ह्येते न तु लोके सुखा ये सुमनसः सु-
 लोभस्युतः॥ पथमावेशय मिश्रान्क्तिः विष्णुभक्तिमात्रम्॥ ॥ गृहीत्वापीदियैरथ विद्या न द्वेष्टिन कृषति विष्णो-
 मर्षिपि दयये त्रेषणा गवतो नमः॥ कै काम कर्मबीजा नायमावतसि मे सधः॥ वा सुदेवै क निजयः सवैनाश-
 वधैः नमः॥ त्रिभुवनविजय देव वेप्यकुं वमृतिरजितात्मसु रादिभिर्विभृयात् न च लतिसंग वत्पदारविंदा-
 द्भक्तनिमिषा इमपियः सविष्णवाग्र इति॥ ॥ अथ कर्ममिश्रा॥ सायापित्रधम। साविकी राजसीता ममीति।
 या इत्यत्रापि यामिवादीनां तारतम्यात् एवैकापित्रधम। तत्रतामसीत्॥ ॥ हिंसाया नमा कनी यसी। वदसा।
 धीतामसप्रधमा। मासयथितामसो ह्यमावा तद्वे तदुक्तं श्री कपिलेना नृती वक्तुं। अत्रिय धनययिहि-
 मादं ज्ञास्यमिवत्। प्रवेत्ती विमृष्ट कजावम विमृष्टाश्च ता ममः॥ एवं राजसी जिधम। विषयाश्रयिवा। धारि-
 श्रययिवा तदपुक्तं विषयाननिमं धेयवका एवार्थमवय। अत्रिय वरियहो मां पृथधातः स राजमः॥ इति॥

तथा सावित्री अग्निवेधा। कर्मस्यार्थी श्रीविष्णु प्रीत्यर्थं च नृत्यं दत्तं श्रीविष्णु धीनन्वा ततश्च ज्ञातो यचित
 दण्डुक्तं कर्मनिर्वाहं शुद्धिं परस्मिन्तदपला वदेयं शुद्धमिति दृष्टं यो वः समाधिकः इति श्रीविष्णुः
 कर्त्ता सावित्री कर्मः ॥ अथ नक्तिमिश्रा नक्तिद्वययोगश्चरेणोक्ता ॥ एकदशस्केधे विमृजति हृदयं नयसा
 साक्षरिरवशादिदित्यधो घनावा ॥ प्रणय रत्नानया धृतो विषयः सन्नवतिनाम वत प्रथम उक्तः ॥ कर्म
 पाशुं धरिष्ठा दद्यात् ॥ तावत् श्रीविष्णु नक्तिमहिमा ॥ नक्त्या विना ज्ञान प्राप्तिर्नास्तीति उक्तं ॥ ब्रह्मणो
 रामस्केधे ॥ अथ सृतिं नक्तिमुदस्य तविनोक्तिष्वंतिये केवल बोधलक्षणे ॥ तथा मर्दके लएव शिष्यानां
 नक्षत्रास्तुलनुषावधातिना ॥ तथा प्रथमस्केधे नारद वचने ॥ कैः कर्ममयं शुभं जाववर्ति तं नावा ज्ञे
 नक्षत्रं निरेजेनी कुतः पुनः ॥ नक्षत्रं नक्षत्रं मीनारनवा पितं कर्मयदप्य कर्मणां ॥ नक्षत्रं धर्मं चरेणा वृत्तं
 करेजं नक्षत्रं को विपते ततो यदियं नक्षत्रं नक्षत्रं नक्षत्रं नक्षत्रं नक्षत्रं नक्षत्रं नक्षत्रं नक्षत्रं नक्षत्रं नक्षत्रं

अजतामिति अजतमि श्रीविष्णुनमिदितैः स्वधर्मतत्त्वात्प्रार्थः प्राप्तिः अपि शुभकोपीति न वै जतो जा
कथं वनवृजतमुक्तं देवता नृवदं मं सृति स्मरन्मुक्तं दं धुपगृहमं पुनर्विदां मिठे न्नरमग्रहीजनसृति।
॥ दशमस्कंधे श्रीब्रह्मा ॥ अथाश्विते देवपदां बुजध्वप्रसादलिङ्गा मुगृहीतं वा जनातिमं न गवन्महिम्ना
न चान्यकोपिविरं विविचत् ॥ सुप्रहृन्मन बहवो पियोगिनस्त्वदर्पितदानि जकर्मलश्रया विबुधजनकै
कथोपनीतया प्रापदिरं जा मुतते गतिं गतिं पंसां ॥ तथा षष्ठस्कंधे श्रीशुकवचनी ॥ केचित् केवलन्याजि
त्वा वा मुदेषमायणाः ॥ अर्धधुनूतिकां नैतीदृशमिव नास्करगन तथा ह्युपदानं राजन पूये सतयत्रा
दिनि ॥ यथा नृलक्षितप्राणस्तस्य रुषनिषेवया मक्षीवी नो ह्ययं ला कथं धा नैमोः कुतो नयं मुशीलाभा
धवो यत्र श्रीनारायणाय साधनाः ॥ या यश्चिन्नानि मवर्णि नारायणाय सा सुखानिः पुनंति राजे इमुगर्ज
नमिवायगाः इति ॥ तृतीयस्कंधे देवामोवाक्या निपाते मते देवकथा सुभायाः प्रहृन्मत्तविशदाशया

यो वैराग्यमार्गप्रतिलिख्य बोधं यथांजसा श्रीगुरुकृतविष्णोः । तथापरे ज्ञानमसाधितो न त्वमेव जिज्ञासुः ।
 तिवलिष्टा । त्वामवधीनाः पुनश्च विना तितेषां श्रमः स्यान्ननुभवेत्तथा । तथा मत्तमसंक्षेपे श्रीप्रकाशे वचनैः
 मन्त्रधनानि ज्ञानरूपतः श्रुतौ न सौ ब्रह्मवावबलपौरुषबुधियोगाः । नराधनाय दिनवन्ति धैर्यमाधुने
 नक्त्यानुतोषजगवान्गजधूथपायेति । नालक्षिजत्तद्विवक्षुषितैवाधुरात्मजाः । श्रीगान्ध्याय मुकुन्दाय
 नृत्तनवकुशता । नदानं न तपो नेज्या न शौचं न व्रतानि वा । प्रीयतेः मलया नक्त्या हरिरन्यदिहैव न ॥ ५
 वि । तथा तगवजीतासु । न वेदयज्ञा ध्ययनैर्न दानैर्न वक्रिया निर्न तपो निरुग्रैः । एवं रूपः वा का एव अहं
 नृलोके प्रहृष्टदन्तेन कुरुप्रवीर । न तौ अत्रादरदर्शयितुं पुनश्चाह न गवान् । नाहं विन विज्या तपमान
 कृतेन न त्वत्तया । वाक् एव विधेः प्रहृष्टवानसि मां यथा । नक्त्या वनन्यापासां कथं प्रहमेव विधेः नृनां । ता
 नृप्रहृष्टतान्नपुनः प्रहृष्टपरंतप इति । तथा । श्रीजगवत् । श्रीगुरुकृतविष्णोः । तयं गुरुवाप्य न गवान् देहि ।

नांगोपिकासुतः। इतिनां वात्स्यपोता नो यथा न किमपि मिदं। दक्षिणमितिनां कर्मनिष्ठाप्रियर्थः। त
था नमवर्जितासु। यो मगं मध्ममफलततो यानि परां गतिं। इत्युक्त्वा श्रीनमध्मतो कौतपस्विनोऽधिको यो
इतिनोऽप्यधिको योगी ज्ञानिनोऽप्यधिको मतः। कर्मिन्नाश्च अधिको योगी तस्माद्योगी न वा कुतः। यो गइश्च
रपरता श्रीनारायणपरः ज्ञानवतो नमो न वदइत्यर्थः। त्यागिनां मपि सर्वेषां मरुतेनांतरात्मना। श्रद्धावान्
नरुतेयां मां स मे नक्तमो मतः। तथा ज्ञानवत्तु द्वे प्रतीतिः। श्रीहस्तवदमानि। बाध्यमातोऽपि मद्रुको विष
यिरहिते द्वियः। प्रायः प्रगल्भ्या नक्त्या विषये न निरूप्यते। यथाभिः सुसमिद्धोर्विकरोद्ये धी निरम
सात्। तथा मषया नक्तिरुद्रवेता सिद्धस्वरात्। न साधयतिगी योगो न सांख्यं धर्म उद्रव न स्वाध्यायस्त
पस्वो गीयथा नक्तिमीमाजिता नक्त्या कवलयया साधयत्वा निष्पद्यते। नक्तिः पुनाति मन्त्रिष्टा
पचा नपि म न वाता धर्मः सत्यदायापाता विद्याकातपसाजिता। सद्रुक्ताप्यतमा त्या न नम मरुक् प्रपु

[illegible]

मन्त्रोद्देशे श्रीगवतो जज्ञसीयमं त्रिंहावा रुपं व्यस्तन सुत्तर रुत्तराणंमिति। उडपंडु स्रुयेदकं। तथा द्वितीय
स्कंधे श्रीशुकवचनं। न ह्यतो न्यः शिवः पंथा विरातः संसृता विहास्य सुदेवे नरावति नक्तियोगो यतो जवे
ताम्रगवान् ब्रह्मकास्ये तद्विरहीत्यमनीषया तदवधम्य कौहस्फोरति रायो रतिरात्मस्य तो न वेत्। इती
ये स्कंधे दवहृतं प्रतिमहर्षि श्रीकविलवचनं। नियुज्यमानया जज्ञया जगवद्यस्विलात्मनि। सदा आस्ति शिवः
यथाया गिनां ब्रह्मसिद्धये। अथ फलनृताप्रेमलक्षणा श्रीविष्णु जक्तिः प्रदश्यते। जक्तं कथं फलं रूपता प्रात
फलानां जक्ति दर्शनात्। तथा च प्रथमस्कंधे सूतस्य वचनं। आत्मा रा मायमु तयो निग्रंथा अपु रुक्मे।
कुर्वेद्यदै उको जक्ति मिच्छं चूतगुणो हरिः। प्रेमानु बंधे नैव श्रवण कीर्तना दिभ्य वृत्तिः तदेत दुक्ता दारुणा
हि न मिता जगवान् श्रीवा दरायणिः। अध्यात्म दक्षा स्यात्तं मिच्छं विष्णु जत प्रियं इति कैवल्यानंदरण
नक्ति फलं निद्रुचितां तेषां अनुश्रुतिः। वरवमकं च न मानवं दहणीति उक्ते श्रीजगवता श्रीपृथुवचनं।

लोक

वराभविजोवदस्येधराहुधःकथंरणीतेगुणविधिपामदीयेनारकाणमपिमंतिहविहंतानीवाकेवल्य
यतेरणीतकः। तदिहैवत्वावरयेकैकैश्चाह नकामयतायातदप्यहंकविमयचुपचरणकुंसाकामह
त्रमांतर्दयासुखकतोविधस्वकसामृतमवमवृत्तितदपिवैवल्यमपिदीयमानाकेवल्यमादरात्प्र
विस्मृतक्रिपवफल। तथैवतृतीयस्कंधेकपिलनुनिवचनानिनेकात्मतामस्पृहयंतिक्रियत्यादये।
वानिश्चतामदीह। येन्योन्यतोनागवताः प्रमत्तमज्ञाजयंतमदमापोरुषाणि। अदेवकृत्यवदितायानक्तिः
पुरुषोत्तमे। सांख्यसाहिंमामीप्सादृष्टैकत्वमपुतादीयमानंनृकृतिविनामसैवनेजना। सएवचक्रियो
मस्यस्याहीतिकउदाहृतः। येनानिब्रज्यविगुणानमज्ञावायोपपद्यते। इतिमहाकोमप्रशेषजक्तिः। बाद
कोस्कंधेपार्कउयंदृष्टातत्फलदानायनवाः। प्रार्थितस्यशीमहा। दवस्यचवमीनैवेठत्याशिघः। कापि
ब्रह्मविमिर्त्तमपुता। जक्तिपरांजगवतिजज्ञवान्पुरुषेव्याय। इतिमहास्कंधेः। चिन्नेमपराणिश्रीनाग

वदन्वास्तुरव्यमानि। अहं हारवपादैकमूलदामानुदासो न विनास्मिन्मृगः। मनःस्पन्देतामुपतेयुता
 नो गृणीतवाकर्मकरोतुकाय॥ नना कष्ट एतन्नसार्वभौमनपारमेष्ठिनस्मां विप्रयो न योगसिद्धीरु नर्त
 न्वा समं ज्ञानं विरदप्यकांक्षे। अज्ञानपदा इव मात्रं रवगास्तन्ययथा वसतः। कुक्षतः। विये प्रिये वयुषि
 वृद्धिब्रह्मामनोरविद्यहृदि हृते वी। ममोन्नमश्लोकजनेषु सर्वसंसारवर्ते। अमृतः स्वकर्मणि। चत्स्रायात्मा
 समजदारणे देष्टव्यमक्तवित्तसावजूपात्। तथा दशमस्कन्धे। नना कष्ट एतन्नसार्वभौमनपारमेष्ठिनस्मां विप्रयो
 न योगसिद्धीरु नर्तनं वाचा र्त्तियस्यादरजुः। अथ नृशक्तिरित्याहृतीत्येकं ध्येयं न क्तियं अ न क्तदीना वच
 नो नान्यं तिकं विप्रलयं न्यपिते प्रजादं किन्त्वस्य दर्पितं जयं नृशक्तिरित्याहृतीत्येकं ध्येयं न क्तियं अ न क्तदीना वच
 कर्त्तुं शक्ती। स्यतीति श्रुतिः। कदाचारमया॥ आनुमिकमोदी। कामं न नृशक्तिरित्याहृतीत्येकं ध्येयं न क्तियं अ न क्तदीना वच
 कर्त्तुं शक्ती। स्यतीति श्रुतिः। कदाचारमया॥ आनुमिकमोदी। कामं न नृशक्तिरित्याहृतीत्येकं ध्येयं न क्तियं अ न क्तदीना वच

गस्य दुस्त्रिजवमुक्तं पंचमेत्तंधेये गिना श्रीशु कदेवे मोक्तं । नक्तिं समनुवर्तति । यस्यामेव कवय आत्मान
 मविरतं द्विविधं हजिन संसार परितापो पतप्यमान मनु सवर्त स्वापयति । तायेव परया निवृत्त्या ह्यं पवर्ग
 माच्यतिकं परमपुरुषार्थमपि स्वयमासादितं नेवाक्रियता । जागवततवे तैव परपरि यमा प्रमर्शयति ।
 जनूपतिगुरु रयं लज्जतां यदूनो देवंप्रियः कुलपतिर्न च विद्यां यदूनो करो वः । आसीत्तादेव जगवा सुमज्जतां
 पुत्रादापुक्तिददातिकं विष्मन नक्तियोगमिति । तथै श्रीजागवेत एष्टुक्तं धेरा ज्ञा श्रीपरि क्षिप्तवर्ग । दद्यान्मोक्ष
 वसन्ता नां रुषीणां दामलात्मनी । नक्तिं दुर्कंद वरणेन प्रायेणो पज्ञायते राजानिः सह संख्याताः पश्चि विरि
 द्हेनंतवः । तेषां य केचन दंतश्रेयो वै मनु जादयः । प्रायो मुमुक्षु वक्षेणो कव नैव द्विजे तमाः । मुमुक्षुणां सह
 शु कश्चिन्मु अतसि द्वाति । मुक्तानामपि सिद्धानां श्रीनाम यणाय सयसां मुमुक्षु र्वनः प्रशां तात्मा काठि
 पिमहा मुने । इति विष्णु मक्तिप्रमदहणा । तस्या मुक्तेरप्यधिकपत्तं । इत्थै न केमहा विष्णोः साधनं शु कजपि

तं प्रथया परया वा स्यात् श्रोतव्यं वपुः पुनः प्राप्य ते जगद्वक्तिः फलसाधनं ते दत्तं श्रीमद्भागवतार्जुनैः
श्रोतव्यं तस्मादरात् ॥ अथ श्रीभागवतपुस्तकं महिमा मरुतु गणेशदेवराजश्री इन्द्रवचनं कलौ जा
गवते नाम यस्य पुंसः प्रजायते जननी पुत्रिणी तनुरिहणा च धुरंधरः कलौ जागवते नमो भगवते
नैव लज्यते ब्रह्मरूपदा कृष्णं गुरुणा कथितं प्रभायस्य नागवते विष्णुं दृश्यते तु हरिमुने गीयते च क
लौ दवाज्ञया स्तेनास्ति विस्मयः इति श्रीनारदीयपुस्तके समीपतिष्ठते यस्य ह्येतकाले चित्ते स्मृतः परमैस्त्वा
नं यद्यपि ब्रह्महा जनेता श्रीनारदनामुक्तं स्मृतः संजायितो वापि श्रुजितो वा द्विजात्तमा पुत्रातिशयवद्भक्त्या
उल्लोपियदृष्टया ॥ इति श्रीनारदीयपुराणे रुक्मीगदप्रतिश्रीवामदेववचनं श्रुत्वा चोपि मदीया लवितु
नत्ता द्विजाधिकः वित्तु जक्रि विदीतो यो यतिश्च श्रुत्वा अधिकः इति श्रीमद्भागवतसप्तमस्कन्धे प्रथमोऽध्यायः
ते प्रजादवचनं श्रीनृसिंहप्रतिविधादिषु गुणपुत्रादरविदेना नृपादरविदे विसृज्य च चरिष्ये नृपैः

दयितमनोवचनेहितार्थः प्राणेषु नातिमकुलं तनुं रिमान् ॥ संध्यासमं जपोदा मोदेवासध्वं नथा ॥ तैश्च
 देवातिथेयं नष्टं कर्माणि दिने दिने ॥ तथा च ॥ शामादमरुपः शोचंश्चोद्या जीवविरक्तता ॥ ज्ञानविज्ञानसौतो
 षा ॥ सत्यास्तिकाधिष्ठुणाः ॥ ॥ तथा श्रीजगद्वक्ता ॥ नामप्रियश्चतुर्वदी मज्जकः ॥ अथ च ॥ प्रियं मत्तमो देयं ततो
 ग्राह्यं मवश्यं यथा हृद् ॥ ॥ श्रीमद्भगवद्गीतासु ॥ अपि चेत्सुदुर्गवाया जनेते मा मनन्यना क ॥ माधुर्यं समं
 तव ॥ मय्यकल्पवसितो हि मः ॥ किंप्रजवति धर्मात्मा शश्वत्तातिवगच्छति ॥ कौतयप्रतिज्ञानी हि न ॥ अनेन ॥ पूराय
 ति ॥ मां हि पार्थ सुपाश्रित्य ये पि सुः पापये नयः ॥ स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्ते पियांति परोक्षं ॥ किंपुनश्च स्त्रिणाः
 पुण्याजक्ता राजर्षयस्तथा ॥ अतिशुभं सुखं लोकमिदं प्राणजज्ञस्य मी ॥ इति ॥ स्कंदपुराणे रेवाखण्डे श्रीब्रह्मणे
 तत्त्वमसि ॥ इन्द्रो महेन्द्रा राक्षसा परं ब्रह्म तदेव हि ॥ श्रुत्वा पापिनश्चैव सदा दुष्टो ॥ सिके राव स कर्त्तुमिदं पापानां
 यो न जक स वायुता ॥ धामजि वचु धाम मिह ता मक्ते मवायुता ॥ पापं न वति धाम ॥ पितृना न के ॥ दाता ह ॥

मिः। अथ धर्मकृत्वाप्यनक्तो नरके हरे। मदातिष्ठति न कस्मैव सदापि विमुच्यते। निश्चला न विनक्ति यः।
एवमुक्तिर्जनार्दन। मुक्ता एव हि न क्ता स्तेनव विमोयीतादरे। इति तथा॥ इति। इत्यमुं गणसमुच्चये। श्रीमो
भवन्तं। येन जंतिरुगद्यो निवासु देवं मना तनो। ततो विद्यते तीर्थं अधिकं तत्तम। यत्र नागवत्
ज्ञानं कुर्वति विमलाद्याः। तत्रार्थमधिकं विद्धि सर्वपापविशोधनं। यत्र रागादि रहिता बाधुदवपस्य
णाः। तत्रमंनिहितो विष्णुर्नृपतेनात्रमंशयः। नगं रेश्वरतथा तोयैः। स सुखैश्च मनो हरेः। सानिधौ कृतं देवे
यत्र सति द्वैस्त्रयाः। बलिनिश्चोपवासैश्च नृद्यमेयादिनिस्तथा। निद्यमागध्यमानोपि तत्र विष्णुर्नृपतिः। ता
म्मादेते मरुता गवैस्सत्तावीतकल्मषाः। धुनोति सकलान् लोकान् तत्र तीर्थमधिकं ततः। शूरे वा जगवश्च
निष्ठा दंश्च पचन्तथा। तीक्ष्णतेजाति सामान्या स्याति नरकं भवं। तेषु प्राजगवश्च ज्ञाता नक्ता जगवतो नराः।
सर्ववर्णेषु तेषु त्रये न नक्ता जनार्दन। तस्माद्विष्णुश्च मादाय तेषु तान् परितापयत्। प्रसादं पुमुखा वि

स्मृतैरेवस्यान्नमो ज्ञायः ॥ इति ॥ तथा श्री कृष्णवचनम् ॥ स मेवैका वा विधवा विष्णुनक्रिकैरोतिया ॥ समुद्धरतिवात्मा
 नकुलमेकोत्तरं ज्ञाता ॥ इति श्री नारद उच्यते ॥ लिप्यति नवपात्रेन विष्णुतत्परा ॥ पुनर्तिमकलेलोकमह
 म्नाशुखिदितः ॥ जन्मांतरमहसेषु यस्याः सुखिरीदृशी ॥ दासाहं वा मुदवस्य सर्वालाकान् समुद्धरेत् ॥
 सयाति विष्णुमालोकोपुरुषो नावसंशयः ॥ किंचुन स्रज्जुतप्राणाः पुरुषाः सजितेन्द्रियाः ॥ इति ॥ एवं वै ह्यवम
 हिमानं सावापापिन उपदमंति ॥ तावपापिनो निदति एकादशे ॥ रजसाघोरमीकल्याः कामुकाह्यदिमन्यवः ॥
 इति श्रीकामाग्निनः पापादिह संशुभुतत्रियान् ॥ तथा महर्षि श्रीमार्कण्डेय उच्यते ॥ यो हि नागवतालाकमुपहस्य
 कृपोन्नमः करोति तस्मै नृपते धर्ममर्थं शत्रोः सुतान् निदं कुर्वति येषु तावदेव ज्ञानो महात्मनां ॥ एतंति पितृ
 णिः सार्धं महापौरवसं जेके ॥ इति ॥ वेत्सवनिदकानां संगोदधः पातो जवती युद्धदशमस्तु ॥ निदो जगव
 तः शृण्वन्तत्यरस्य न नम्यवा तुलानापेति यः सोपि आनृधः ॥ मृजतात् सुतः ॥ वेत्सवनिदकानां संगोदधः पातो जवती युद्धदशमस्तु ॥ निदो जगव

विष्णोर्व्रतद्वयकाः॥ विष्णुशास्त्रविरुद्धश्रुतितातयांतिने॥ इति॥ श्रीविष्णुसकाः सार्वलोक्यपुत्रमाः इति यो
जिनप्रतिश्रीशुकादवैप्रतिगजाश्रीपरीक्षितवयने॥ प्रष्टुर्कथे॥ रजोनिः स ह संख्याताः पाथिवेरिदुर्जितवः॥
येषां य केचनेहंताश्रायावैमनुजादयः॥ प्रायोमुमुक्षुवस्त्रयांकचनेवद्विजोत्तमाः॥ मुमुक्षुणांसहस्र
पुंशश्चिन्तयेतसिद्धतिमुक्तानामपिसिद्धानां नायरापरायणः सुदुर्लभः प्रज्ञांतात्माकादृष्टपिम
होमुने॥ इतिकालदेवातीर्थमेवनाजगवतासुवतीकृत्ककरजाजनमुनिनाजनकंप्रतिएकादश
संक्षेपे॥ अतादिषुप्रजाराजनकलादित्तिसंभवो कलौखलुनविष्यतिनारायणपरायणाः॥ क
वित्कश्चिन्महाराष्ट्रवाविडमुचचूरिनाः॥ ताम्रपत्नीनदीयत्रयतमालापयस्विनी॥ कावेरीन
महापुण्याप्रतीचीयमदानदी॥ येषित्वतिजलतासामनुजामनुजश्वराप्रोक्तकाचमवतितासु
देवमलानायाः॥ ॥ महिमावापदवविचूतात्मनृणां विदुषां तर्किकानाथमृणीचराजन्मवा

त्वनायः शरीरा शरणं गतो मुकुन्दं परिहृत्य कर्तुं स्वयां दमू लो जजतः प्रियस्य ह्यक्ता न्य नावय कश्चि
 पारदाः विकर्मयन्तो त्यजितं कथं वितु धुनोति सर्वं हृदि संनिविष्टः ॥ इति स्कंदपुराणे दुर्वासा नारद सभादा
 श्री जागवतानां महिमा ॥ नूनं जागवतानां के लोकं शिवा विचारदाः ॥ व्रजंति विष्णुना दिष्टा हृदि स्थिता मूढा मु
 ने जगवानेव सर्वेषां जगतां क्षणमादरिः ॥ रक्षणा यथा रक्षो कान् नक्तमूपेण नारदाः ॥ इति ॥ कादवा संश्रिता
 नेययोगिनं प्रतिमहाराज श्री जनक वचनं ॥ दुर्लभो मानुषो दहे दहिनां क्षणं गुणतवापि दुर्लभं परो विज
 कप्रियदर्शना इति ॥ तथा श्री व्यास वचनं ॥ जन्मान्तरमहस्त्रेण विष्णुनक्तो न लज्यते ॥ यस्य संदर्शनादेव न मीनव
 निघातकं मित्रि ॥ अतः महर्षि मा कंदय वचनं ॥ विप्रं जागवतं दृष्ट्वा श्रपयैवाथ तेष्वेव ॥ पूजयेत्प्रयत्नेन का
 लं गृहमागतं ॥ इति ॥ अतः श्रुत्वा श्री विष्णुवान् प्राप्ता गीतवाद्यस्वने पुदा ॥ गंधदिपुष्पमांसा निःपुता
 दिभक्षोक्तवै ॥ प्रकृत्या यस्या नक्त्या मदा विष्णोरतिप्रिया ना ॥ अस्य यावां भोक्तेण तालवीणा जने ॥ ॥ यो तादौ

हृष्यन् विश्वं श्रीविष्णोर्नामगर्जनिः सहस्रताम्रणमेतदेवैश्वर्यः स ह वैश्वर्यैः तदुक्तं वैश्वर्यो वैश्वर्यवान् ह
ष्टादं वत्स्रणामुवि। न जयोरंतरविष्णुः शीखवक्रगेदाधरः। इति॥ आतिगमनतः कार्ये वैश्वर्ये एवामु
दा। स्मरन् संस्मरयन् विष्णुनामान्मुद्यायन् हरेः। मिथ्याजिगन्तत्वापश्चान्मुदितवैश्वर्यः॥ ॥ तथा प्र
क्रादववनायस्यो दशकुचिः पुत्रो जातो जागवाता विनो। तस्योदरं न मानुषं बुधः सीसर्णविषिदुः। कर्मणाम
नसावावायकृतः पापसंवयः। विष्णुनक्रमसंगनसर्वनिश्चयित्तद्गुणात्। अंगसंगन कर्तव्यं यात्रासि
गेनवाज्जयं। प्रीत्याचमानसं पापमर्वनश्रुतिकुन्मयं। कनिष्ठः प्रणमेद्येष्टान्नेषधर्मः सनातनः। ततो नाम
कथनपूर्वकं वैश्वर्यवान् दक्षिणदशांतरागतानां दर्शनयेत्। तथा वतोत्ताप्रविणयैश्च भ्रात्रे। श्रीब्रह्मवय
जं॥ नारायणश्रयं सक्तं दशांतरसमागती। प्रीणायद्वाप्य नम्य नक्तात्रायणाश्रयान्। इति॥ ततः स्य गृह
मानीयन्तताशेषमहो स देवैः वैश्वर्यो वैश्वर्यवान् चक्षुराह्यं नम्यन् स मदीयत्। गंधमाल्येष्टां दत्तैः पाद

वृक्षालना

मवाहनादिनिः। नीमजनेश्वरदिव्यात्रै वस्त्राद्यैर्विजयेमति। वेस्सवैर्विस्सवम्यान्नं प्रयत्नेन नोक्तं। तथा तार
दीयपुराणे वामदेववचनं। प्रदापाकसंयुक्तो ब्रजेस्सवमंदिनं। यानयेदन्नममृतं तदनावेपि वेज्जलं। इति
कृतथापमपुराणे। एवदूतविक्रं डलं संवादे। अदीयवेस्सवस्यान्ने प्रयत्नेन विवक्षणाः सर्वपापविशुद्धयं
तदनावेज्जलं पिबेत्। इति निषिद्धं वातमपि द्याज्यं। तथा श्रीमार्कण्डेयवचनं। शृङ्गनागवतस्यान्ने शृङ्गना
गीरधीजलं। शुद्धविष्णुपरं चित्रशुद्धमेकादशी व्रतं। अथैस्सवगृहेऽनुष्ठापीत्यावासानतोयदि। शुद्धिश्चात्राय
णैः प्रोक्ताः सविनिस्सवदर्शनिः। इति॥ प्रकादवचनं। केशवावगृहे यस्य नतिष्ठति मदीपात। तस्यान्नं नेव
नोक्तं अन्नद्वेरासमं स्मृतं। इति॥ विष्णुधर्मात्रारख्यवचनं। किं हानैः किं तपो निवा किं यज्ञैर्विविधैः तैः सर्वं
संपद्यात्तुं साविष्णुनक्तामिजनात्। इति॥ पूजायैस्सवानेनान्प्रयत्नेन विवक्षणाः। स्मृतास्त्यावेस्सवन्पे
यत्तदन्नस्यादन्नयंसदा। नमवता श्रीकृष्णेनेत्यमकादवाक्कंधे॥ वैस्सवेबंधुमन्त्रायामां प्रयत्नेत्। मन्त्रकृत्

ज्ञान्यधिका इति। तस्मात्सर्वप्रयत्नेन वैष्णवान् पूजयेदुधः। स्वरात्प्राप्तिरित्येविलोः सुदीनाथस्ततां जलिः।
 आत्मानं वैष्णवानिति धनो हस्ततस्तदो हंसो नागो दधत् पूयं गृहमागताः। दुर्लभं दर्शनं नूनां वैष्णवा-
 नां तथा हारः। परमं देवतुल्या वैपुष्यमज्ञाततामया। संप्राप्तं दर्शनं यत्ने विष्णुवासां विष्णुवैतसी॥ तस्या-
 व वैष्णवं प्रति नृपर्वचने॥ अक्षोः लंघादृशदर्शनं हितं नो फलं वा दृशगात्रगात्रसंगः॥ वाचः फलं वा दृशकी-
 र्त्तनं हि सुदुर्लभं नागवतादिलोके। इति॥ तथैव दर्शमस्त्वं धेगं प्रति नंदवर्मा प्रहृष्टचलनं नृणां गृहा-
 णादीनस्वतः। निःश्रेयसाय नृगवत्कल्पते नान्यथा क्वचित्। इति॥ चतुर्थस्त्वं धेगं न कदाचित् प्रतिपादयिष्ये।
 पृष्ठवचनं। अदो आचरितं किममंगलमंगलायनाः॥ यस्यावादर्शनं स्यात्प्रीदृशानां कृपायामिति॥ अथ-
 नाचरिते धन्याः साधवो गृहमभिजः॥ यद्गृहास्यं दवर्षां नृणां नृमीश्वरावसाः। व्यालालयं नृमास्ये तेत्यरि-
 क्ताः। स्विसंयुक्तं यद्गृहास्तीर्थपादीयपादतीर्थविवर्जिताः। कश्चित्ः कुशलं नाथ इदियाथाधिचिह्नाः॥

वसन्तावापरात्स्मिन्पतितानां स्वकर्मणि ॥ नवकुकरालप्रश्नश्चात्माशास्त्रपुनेष्यते ॥ कुवालाकुवाला
 यत्रनसंतिमतिवृत्तयः ॥ ॥ तथैवचतुर्थस्किंधेश्रीमहादेववचनं ॥ क्षणार्धेनापिबुलयेनस्वर्गनामुनर्ध
 वं जगवसंगिसंगम्यमस्यानां किमुताविषा ॥ अथातथां फलवर्कं द्वितीयेरंतबहिः स्नानविधितयापनी
 जूतेष्वुकोरापुमवशीलिनोस्य संगमोनुग्रहघनस्तवां इति ॥ ॥ जगवतिप्रसन्नेसति ॥ प्रचेतसां प्रार्थना
 यावत्तेमाययास्पृष्टात्रमामरुदकर्मणि ॥ तावद्वत्प्रसंगानां संगः स्यान्नो नवेनवे ॥ यत्रेडांत कथापृष्टासु
 स्मर्याः प्रज्ञामोयत ॥ निर्वैरं पत्रचूतेषु नो देगायत्रकश्चन ॥ यत्रनारायणः साक्षाद्गवानन्यासिनांग
 ति ॥ प्रसूयतेमकथासुमुक्त्यंगेः पुनः पुनः ॥ तेषां विवरतां पश्चात्तीर्थानां पावने लया ॥ नीतम्य किं नो
 चेततावकानां समागमः ॥ इति ॥ विस्मयस्तुतिफलं श्रीमार्कंडेयवचनो प्रत्यक्षेवापराक्षेवाः ॥ ये प्रथमं
 वपंतिवैष्णवं प्रमाददेवादेवस्यततं तिजनाएवं इति ॥ एवं श्रुत्वा महाविष्णोर्वस्त्रसाव्युदिताननः ॥

सुतिस्वश्रुत्या तेषां लतामनौर्नासात्रमः तथैव तृतीयस्कंधे मुनिश्रीमैत्रेयप्रतिमहात्मनो विदुषव वनीशु
तस्य पुंसां सुविरश्मस्य न च जमा स्तरि निरीक्षितो यः न तज्जुष्ण तु श्रवणं मुकुंदपादारविः दहदयेषु येषां इति
श्रीजागवतानामनादरनिषेधकं वचनं पदं हि श्रीमार्कंडेयवचनं दृष्ट्वा जागवतं हूरासमुत्खेयो न गच्छति
अष्टकृत्तिहरिस्तस्य पूजा द्वादशावर्षिकी यो नष्टकृत्तिनृपालवैष्णवं गृहमागता तज्जुह्वयिष्यते दैवैश्च यत्कवि
हि स्मयानवतः ध्रुवमिति पूर्वस्मिन्वा नुसन्मानं प्रवक्षी कुरुते ततः विष्णवानां मदीपालसां न्वयो याति संह
सं इति श्रीदेवेकापादिति शेषः कर्मणा मनसा वाचा यत्तु यंति मदाहरिं तेषां वाक्यं नरेः कार्यं तद्वि विमु
क्षमा मयाः तेषां वाक्यं यदा कूटं ये मयांति न साधमाः स्नेहजास्ते मदा राजसैरा र्यो नेति मे मते इति तस्मा
त्तान्ता मये द्विकान् वैष्णवा मश्रुया मदा येषां ताया क्षान् स वान्नुष्टौ यत्कविकेशः अथ जागवतानु
मानं पृष्ठे वैष्णवसंगमे या न्मत्वा श्रुया प्रोति तद्विष्णोः परमं पदं तुल्यं श्रुतं तपः प्रीत्या तुल्यं स्वीया रिम ध्ये

[illegible]

कयदिपि नृदवानां कर्म विस्मयं भवति । यत्रैषा मनेदद्यात् द्वितीयावा दने तथा । एकाध्यक्ष्ययोः
स्त्रीप्रथमावाधयिष्याः । निमंत्रणमतिव्यस्य विवृकार्ये विरोधतः । अपक्रामतियो विजा मगठेनरकं क्रवां आ
दिपि पूर्वमविस्मयेऽनं मपयित् । तठेरेण नृकया द्वैश्राद्विस्मयदीक्षितः । केके विस्मयनक्तिरहिता विस्मयशास्त्रार्थ
प्रवृत्तानेन प्रतिकूलं वचनं उवाचयति । गृहप्रतिष्ठादवा नीयतीनां ब्रह्मचारिणोः । पित्रपाको न दानव्यो यावति
उत्तनिर्वपत् । एतस्मान्मन्य वचनं । सामान्या द्विषा षो वलवान् । विशेषवचनं यस्मिन् गणे । विज्ञानि विदित
चेन यस्मिन् वचनं । पित्रा न्यापिते देयं न दानं न्याय कल्प्यात् । श्री ब्रह्मांडपुराणे । यः श्राद्धकाले हरिचक्र
प्राप्तं दद्यात् । तस्मादिदं वचनं जानते नैव यिं उं सुखसी विमिश्राना कल्पको विं पितरं सुखमाः । यथाहितोयं
भगवत् । विमिश्रितं वदति तं कुर्यात् । तथा ब्रह्मणा दिव्यं जनादिकं द्विजातिपात्रयति तं न दुष्यति । इति
श्रीमद्भगवत्पुराणे । यस्तु विद्याविनिर्मुक्तं प्रथमं ब्रह्म वैष्णवं वदति श्रोतृददक्षिणः श्राद्धं तं प्राज्ञं न वेत् ।

सि २० माचं तदुक्तं जलं गच्छेत्तु माचं तदन्नं मिश्रितुं लम्बा जलं लेसा गता पमे इति ॥ मृतिश्च ॥ मुरा नां डक
 पीयूषं यथा नयति तद्वत् ॥ चक्रां कर हितं श्राद्धं तथा ज्ञाता तपो ब्रवीत् ॥ इति ॥ श्रीपुरुषा नमो राणे ॥
 त्राद्यं श्राद्धकाले नुयति ताद्यैर्निरीक्षितं तुलसीदलमीदलमिश्रेण उदके नाथ मे रयेत ॥ तदन्नं शुद्धता मे वि
 विष्णोर्नो वदु मिश्रितं ॥ विष्णोर्नो वदु बोधतस्माद्देयं द्विजन्मनां ॥ इति ॥ एतद्विव विज्ञापेण विदुषां नृपि मिश्र
 तां ॥ चासा विवयः श्राद्धं नो ज्ञातुं केतु किं द्विषं ॥ श्रविष्णो पितरस्तस्य श्रुतां तत्र गया शिरे ॥ पुरोडाशी यदा
 देवि तत्र श्रिद्धात्री विषये षतः ॥ यो नुक्त वामरे विष्णोः स वै वां डाल उच्यते ॥ उपवासं प्रकृते तदिति ॥
 श्राद्धदः कृतिता पितरस्तस्मात्ता श्रुतिदत्ता वषणि पंचव ॥ एका दश्यां यदा श्राद्धं कर्तव्यं मत्परायणैः ॥
 दृष्ट्वा प्रदत्तं ननु ते दाने ज्यमंतं तं ॥ सिद्धमात्रं न वेद न जलं गच्छेत्तु माचं तदन्नं मिश्रितुं लम्बा जलं लेसा गता पमे ॥
 लं सा गता पमे ॥ ॥ तथा ॥ एका दश्यां यदा राम पित्रुः मा वसरं यदा ॥ सुतं को देन वजाय किं नृपस

समाचरेत्। आर्चं कुर्यात् द्वितीयां कुर्यात् पिंडानां ग्रहणं तथा। मध्यरात्रौ जतं दद्यात् त्रिभिः कर्म समाचरेत्॥
स्कंदपुराणे श्रीशिवचरितं। ५॥ आर्चं कुर्यात् परार्थायैव नुक्ते ज्ञानं दुर्बलं। पतंति पितरस्तस्य ब्रह्मलोकं ग
ताश्च। देवान् पितॄन्मनुष्यं पक्षिणां विंति वेदितं। तातुर्दिव्यं पुन कुर्यात् प्रदानं तस्यैव हि। प्रया
ति त्वं निमग्नं लांसादाकन उतेन वै। मुकुंदं गात्रं लभेन ब्रह्मणां विलेपने। चंदनेन तु पिंडानां कर्तव्यं
पितॄन्मया देवतानां च पितॄणां च जायते वृत्तिरक्षया। एवं कृते महीपालमानवे संशयः क्वचिना इति॥
पुनः आर्चकाले तु तुलस्या पूजयेत् पितॄन्। अक्षयं तद्देवाक्षं प्रत्यसादाक्षं न जया इति। ये केचिदोषप्रका
पितृशेषं हरये यत्नंति ते मंदजग्याः कायतः श्रीविष्णोरनवकृत्वा प्रजे शाश्वतं तत्ततः॥ देवाश्च पितरस्तस्मान्न
खेपं विष्णवे कथं। उक्तं च। विश्वाद्यश्च पितरो मया शिवा दया सुखाश्च तस्तद्भुक्तशेषं तु विष्णोर्नैव निवेदयेत्
श्रीनारदीयेनैषे श्रया। पितृशेषं तु यो दद्यात् परमात्मनो नाश्नति पितरस्तस्य यावद्विद्वान्भूदृशा॥ इति

62

नः॥ नरके विविरे मन्नाः पूर्वजा ये कल दये। तदैव यांति ते स्वर्गं यदा रति सुतो हरिः। विष्णु मक्ति विना नृणां।
पापिष्ठानानां विशांवर। उपायो नास्ति नास्त्यन्यः संतर्तुं नरकां बुधिः॥ ॥ अथ नैव द्यमदिमा॥ प्रधमने
विधिवत्सूज्या श्रीविष्णुवेत्सवाजनः॥ नैवेद्य शिरसा नद्या श्लोकामनमुदीरयेतायस्यो क्लिष्टद्विवांठंति बुद्ध्या
द्या संखयोः प्रलाः॥ सिद्धाद्याश्चदरेस्तस्य वयमुत्तिष्ठजो जिनः॥ यस्य नाम्ना विनश्यंति महापातकशायः॥ त
स्य नृसिंहनाथस्य वयमुत्तिष्ठजो जिनः॥ उत्तिष्ठजो जना तस्य वयमनुत कर्मणा॥ येन लीलावरादेण हिरण्य
क्षो निपातितः॥ इति॥ एकादशस्कंधे श्रीभागवत उद्धववचनं॥ त्रयोपचुक्रस्रगांधवा सो ले कारवर्तिताः॥ उ
त्तिष्ठजो जिनो दामास्तु वमार्या जायमदि॥ अथ नृ॥ विष्णुस्तेनोद्धवाक्कुरशुकाद्याः सनकादयः॥ श्रीनृसिंद्
प्रसादोयं सर्वगुह्यं विस्मया॥ इत्युक्त्वा सुपूजितस्य नैवेद्यस्य वातांशं विष्णुस्तेनादिस्योदद्यात् तथा पा
वनात्रे श्रीनारदवचनं॥ विष्णुस्तेनायदा तस्य नैवेद्यं कृत्वा तांशं कपादौ दकं प्रसादं च क्षिप्रं वंशं श्रयय॥

अथ नैव द्यौः श्री वराणा मृत उलसी निश्चितं वेष्टवैः मृदा शीयात् तथा चोक्तं स्कंदपुराणे नैवेद्यं शेषं उलसी ।
 विमिश्रितं वा पाषाणतः फलैः । नद्यं पुरतो पुरातः प्राप्नोति यज्ञायुतकोटिपुण्यां प्रदिर्मासो
 पवासैश्च यत्फलं परिकीर्तितं विष्णोर्नवदशितोत्तरतः फलं जन्तुनां कलौ ॥ इति ॥ तथा गरुडपुराणे पादोदकं दि।
 वेत्ति च नैवेद्यं न हये दशेऽप्यत्रिंशे मन्त्रा कदाद्या इति वेदा नुवासा इति ॥ श्री जगद्वते । अद्या वै सद्यो यस्या ततत्रि
 दितमयतः । अद्या दात्मविशुद्धयर्थं सर्वकामाप्तायः धृवा इति । अस्यां उल्लराणे । पत्रं पुष्पं फलं तोयं अन्नं पानोद्य
 मोषधं । अत्रि वेद्यं ननु जीतयदादाय कल्पितं । अत्रि वेद्यं प्रसूतं जातः प्रायश्चित्तीजवन्नरा । तस्या सर्वं निवेद्यैव
 विष्णोर्नुजीत सर्वदा । मुक्तं दाशतं शेषं उद्यो हि मुक्तं हिने । अंजां जायराता शशिकं तु
 कान्यादव नैवेद्यं द्विज्यां जयराता । मुक्तं दाशतं शेषं उद्यो हि मुक्तं हिने । अंजां जायराता शशिकं तु
 सर्वप्रियं नेन हस्ति सर्वत्र कारणं न स विप्रशा ईना नाप्रकाय विचारणा इति पञ्चमः ।

[illegible]

नपाचनेनगवधराः। मिथारतिमिधसुखिनिर्वृतिमिथआत्मनः। इति॥ नगवधराउद्विषा। अथसायाक्रेवि
सोसागधनो। मध्येपास्त्रिउसायाक्रेचयावेरजनंदरेः। कयर्द्धीवैसायाविघानश्रधयात्महितेस्तः॥ सांगोपां।
जिसपाषट्मदाविष्णुप्रजयेत्। गंधदौरुपयारेसुधंटावाद्यैर्मनोदरैः। अथसंभूजयेदक्तान्महाविष्णोर्न
रोत्तमान्। गंधदौ। पुष्पमालाजिन्नाबूलेर्जमयनमुदापुरतःश्रीमहाविष्णोःसज्जत्याश्रयान्वयहै। सफलंजन्म
एतेनसान्निध्यंवनवेदरेः। वचनानि। क्लृप्तं सतोषायद्यस्तुमुगीतैर्मधुरस्वनेः। सामवेदफलंतत्त्वकीडातविष्णुसं
क्षिप्तैः। एतान्छतिप्रकृष्टात्मासावेगरेतेरनेकधन। सनिर्दहतिपापानिमन्त्रंतरातायपि। विमृज्यलज्जांयोधीत।
ममयातमृद्यतेपि। कुलकोटिसमायुक्तो लज्जतेमायकपदे। नक्तृणाः। कृणाद्विबल्युनि। सेवास्ववेवमति। सुतु
क्तस्यार्पणं दानं फलमिष्टादिदुर्जनैः। महासागरवतानिद्यं कलौ कुर्वति कीर्तनं। सप्तजन्मसंतपाएतद्विष्णोदे
वनश्यति। श्रीविष्णुधर्मप्रदुषि। नारदवचनैः॥ ततः प्रभुदितेर्नकैः। लवीलादिभूविनेमकासयेजीतनृया

दिऊयादिनदयनं॥ अहो सुतिर्मनायूयं रागो हि हरिकीर्तने॥ इति॥ श्री विष्णुपुराणे श्री पराशरवचनं क
नाकहृष्टगमने पुनरावृत्तिं लक्ष्मीं॥ कनयो वा सुदेवेति मुक्तिर्बीजमनुत्तमं॥ इति॥ तथा श्री नारदं प्रति श्री जगव
द्वचनं॥ नादं वसामि वैकुण्ठे योगिनां हृदये ववौ मन्त्रकायत्रगायन्ति तत्र तिष्ठामि नारद॥ ॥ अथ नाम संकी
र्तनं॥ श्री विष्णुरहस्ये जगद्वचनं॥ मय्यब्रवीमि मनुजाः स्वयमूर्धबाहुपायिमां सुकंदतरसिंदुजनाह
नेति॥ जीवनजपश्चतुर्दिनं मरणे कृणीव पाषाणकाष्ठमहं शायद दाम्य जीष्टं॥ एकादशक्षेत्राज्जा जने क
र्तुमिच्छेति श्री करजा जनवचनं॥ कलिसंजाजयं त्यागि गुणज्ञाः सारजा जिनः॥ यत्र संकीर्तनं तैव सर्वं स्वार्थो
पल्लव्यते॥ इति॥ गरुडपुराणे॥ पापानलस्य दीप्तस्य प्राकृतं पुनरावृत्तिं रागो विंदनाम मेघो ह्येते रणतमीर वि
जुनिः॥ संसारमर्षदंष्ट्रस्य नष्टवेष्टस्य चैष ह्यहोति वैष्णवं मंत्रं श्रुत्वा मुक्ता जवेन्नरः॥ इति॥ पञ्चपुराणे य
मवचनं॥ श्री हस्तस्त्ववरजौ वैद्यौ जिह्वा बलं ता नमस्या मुनि सिद्धानां वंदनीया दिवौकसामिति नि

षेधश्च तथा श्रीविष्णुधामो नूनं त के दशा लूक मथवा प्रति जिहिका। रोगो वा न्यो न सा जिहिका यान व क्रिहरे
 युणान्। इति॥ विष्णुपुराणे। धर्मय नृक्षते यजनयज्ञे स्रोतायां धापा र्वयन्। यदा प्रोतितदा प्रोतिकलौ संकी
 र्णिकवां यत्राम कीर्त्तनेन कृत्या विलायनमेवुत्तमं। मैत्रेया शेषवा पा नां धातूनां विवर्णावकः। श्रवणो
 नमययत्रा वि कीर्त्तित सर्वयौ कै। पुमान् विमुच्यते सद्यः सिद्धस्त्वैर्मृतो रिवा ब्रह्मांडपुराणे। पाराकवा प्रा
 यण तस स वैर्नद दशु द्विर्जवती हता हक कलौ स रुन्माधव कीर्त्तान न गो विंद नाप्रा जवती दया दक॥ ५॥
 ति॥ नारायणेति मांवा स्ति वागस्ति वशवर्त्तिनी। तथापि नरकं यांति मूढास्तन्मददुत्ता॥ श्रीविष्णुधामा
 न्नरेहस्मा मृतमुक्तं॥ सर्वमंगल मांगल्यं आशुष्यं व्याधिनाशनं। मुक्तिमुक्तिप्रदं निश्चया सुद वस्य कीर्त्तनं
 कीर्त्तयिद्वाहरे नमितकृणाद्यातिपात कांस्मृत्वा चैव पुनः। मम्य कवा प्रोति परमं पुपदा। कृतः पाप कृत्य स्ते
 षां कृतस्ते वस्व मंगलं। येषां नेव रुदि स्तो हि मंगलाय तमं हरिः। स्नाज स्ते षो जयस्ते षो कृतस्ते षां मजयः। ये

॥ १ ॥
सामिदीवरश्यामो हृदयलो जनार्दन ॥ साहानिस्तन्महतिं समोदः सर्वविभ्रमः ॥ यन्मुक्तं तं ज्ञानं वापि
वासुदेवं तवितयेत् ॥ कर्मणा मनसा वा वा यत्कृतः पापसंश्रयः ॥ सोऽप्यराधः कथं याति शरीरं स्रुतमो
यथा ॥ धनवान् पुत्रवान् जोगी मेधसवी जयवर्तिनः ॥ यशः श्रीकीर्तिमान् धान्याश्वाख्यस्य सदाहरिः ॥ कदि
चेतसि बुद्धौ स्मृता वा द्वाव्य कर्मणि ॥ यस्य नित्यस्थितो विष्णुः स राजन् पुंरुपात्तमः ॥ न धनेन न मित्रेण न पुत्रे
एतज्जायया ॥ सर्वबंधुजनसंकाशस्तस्या राधनं कुरु ॥ न तत्करोति सामाता न पिता न च बाधवः ॥ यत्करोति क
षी केशः संतुष्टः श्रद्धया र्वितः ॥ सोऽपि धन्यतमो लाके यो र्वयेदच्युतं सत्ततः ॥ किंपुनः श्रद्धया युक्तः स पुण्यैः प्र
तिवासरं ॥ एतदवपरंतत् एतदवपरंतपः ॥ एतदेव परं ज्ञानं वासुदेवस्य कीर्तनं ॥ अंधकारं महाघोरं यथा
हंति दिवाकरः ॥ यतथा पापपशेषं तु हृजितो हंति केशवः ॥ वेत्स्यान् पिये निशं प्रपश्यंश्च र्वयेति ये ॥ ते वि
विष्णु गतिर्योति किंपुनर्विष्णु सेवकाः ॥ पृथिव्यंबरनागा सुहृद्विजुगिरिजंतुषु ॥ सर्वज्ञतेषु गोविंदेभ्यः परै

तामतिः॥ जीवितं विष्णुजक्तं संपरंपंचदिनानि वै। तनुकल्पसदस्त्राणि च क्तिहीनस्य कैशवे। ज्ञानयोग
महायज्ञं सद्यः शौचदयावत्। सर्वं न वति संपूर्णं श्रद्धया जनाईनां। तदध्यासे तथा योगास्ते जीवन्ति नरो
त्तमाः। ये स्मरन्ति सदा तिस्रुमहापातकनाशनां। किं बिभेक्षि महा राजमहतः। किं विषादयि। विष्णुनामसं
मारुह्य द्विप्रंतरं न वाश्वि। न वसागरमग्रानां शोकवातोर्मिभुः। खिणां। सन्नतस्तव विहीनानां एकः। पोतो ज
नाईनः। तावद्भ्रमं तिसंसारं मनुष्या भेदबुद्धयः। यावद्भूपे न पश्यं कश्च वस्य मेदात्मना। यदि ना महरिश्चे
न श्रद्धया च न प्रकृतः। तथापि गतिमाप्नाति किंपुनस्तत्परायणाः। स योगी स विष्णुश्चात्मा स शांतः स महा
मतिः। स शुद्धः स वसं पूर्णः। तस्मै सेवतियो नराः। सा जिह्वा यादरिं स्तौति तस्मिन् यत्नदपिते। तावैव केवलौ
राम्यौ चैतत्पूजा करो कसौ। तस्मान्नेयत्र गोविंदः। सा कथा यत्र कश्च वः। स धाम यस्मिन् दयायि किंपुनर्बहुना
षितैः। संसारजयनी तस्य पापहृत्पूजितस्य च। व्याप्तिशोका निवृत्तस्य मनसा शरणं दर्शय वा से यदि वा टक्का

यदिया

स्वलेवायदिह जले सु ३
पुंडरीकाक्षं श्रीकाका ३
रमैधुनेचप्रजापति। सं ३
उवासादेपावाकजलशायिनेनामनेनारसिंदचपरातरधुनेदने। पुः सुनेस्मरगेविंदविबुधेसधुसुदने। व्यामोदे
वामनदवी। सर्वकार्येषु माधवे। अजितकेशवेविष्णुहरिमयं न नार्हनी। अजंतारायणादेवनाम्नायेतामिहा। त्रिय
तात्रिसंधं परतेयस्तु तस्य पापन विद्यते। अनाकोदितं पापं श्रुतमात्रा विमुच्यते तमेव माधवेराज न शक्यमा।
तामिहा सवा स एव हि गुरुः प्रोक्तः स एव तं ददाति यः। ये पठन्ति महा न तया कृत्वा धामतिरासुते। नूनं तं उरिनीय
कायातिव्रजनाईन। त्रिंशो विमुधामतिरेकमाष्टं। तथा विमुधमेतु शोपाखाने। मुकुलवचनं। नदे
शानि। मस्तस्मिन्। तं कालं नियमं। शा। नोकि सादौ निषेधश्च श्रीहरेर्नामिनुष्यक। ॥ इति पुराणं। ॥ ३३ ॥ सुध

सुनामानिसदासर्वत्रकीर्तयितुंताशौचकीर्तनतस्यसपवित्रकायतः। कलिकालकेरालस्यतीक्ष्ण।
दंष्ट्रस्यमानयोजोविंदनामदावेनदग्धमेयास्यतिजस्मतां। नादशकालावस्थात्माशुच्यादिकमुपेक्षते। कि
तुस्त्वतंत्रमेवेतन्नामकामितकामदे। षष्ठस्कंधेयमहूतान्प्रतिविस्तृतवक्त्रं। अयं हि संततिविवाज
न्मकोट्यं हृत्कामपि। यद्याजहारविवशो नामस्वस्त्ययनहरे। अयमपि अजाजिमिलः। स्नेनः सुगपोमित्रधुक
ब्रह्मदागुरुतस्यगः। श्रीराजपितृगोहंतायेवपातकिनोपरासर्वेषामप्यघ्वतामिदमेवयुनिःकृतं। नामया
हरणंविष्णोर्वतस्तद्विषयमतिः। सांकेयं पारिहास्यं वा स्त्रो नो हलनमेव वा। वैकुण्ठनामग्रदणं अशेषाघ
हरविभुः। पतितः सखलितो नमः संपृक्तसंश्रुतः। हरिश्च वने नाहपुमान्नादतिघातना। इति किं
पुनः श्रद्धया नृणां। नृयमाणो हरेर्नामगृह्णन्पुत्रोपचारितं। अजामिलोप्यगाक्षमकिंपुनः श्रद्धयागृण
न्॥ इति श्रीशुकवचनं। स्वहृता नृप्रतिधर्मवचनानि। नामेष्वारणमाहात्म्यं हारः पश्यतु त्रका। अजामि

लोपिये नैव मृच्छपात्रादमुच्यते। एतावता लमघनिर्हरणाय पुंसां। संकार्त्तनं न गवतो गुणैकर्मनाम्ना।
 विष्णुश्च पुत्रमध्वानयदज्ञामिलोपि नागयतेति पृथुमाण उपैति मुक्तिः॥ प्रायेण त्वदतदिदेनमदाऊनो।
 यं दद्याविमोहितमतेर्बितमायया ल। त्रया ऊडी रुतमतिर्मधुपुष्पितायां तैतानिके महविकर्मण्युत्प
 मानः॥ एवं विमृश्य मुधियो न गवच्यनेतसवत्सिना विद्धत खलु नावयोगे। ते मे न दंडे मर्दयथ यस्व
 मीषां स्यात्पातकं तदपि हं कुरु गायवा दः॥ ॥ स्कंदपुराणे पिदानवृततपस्वीथ देवादीनां तु याः स्त्रिताः।
 राक्तपोदवमहतां सर्वपापहराः शुभाः। राजसूयाश्च मेधनां ज्ञानस्याध्वत्सवस्तुनः। आहूय दक्षि
 णां सवः स्त्रापितास्ताः स्त्रनाममुवातोप्यतो दारताम्ना मुग्राणां मपि दुःसदः। सर्वसोपायरात्रीनां यथैवा
 तमसां रविः योग्यासिष्टः। सहस्रचरितं यनहरि रित्युद्धरध्वी। वक्षःपरिकरस्तेन मोक्षाय गमने प्रीति
 ॥ इति॥ पद्मपुराणे॥ दद्यात्पुत्रं पात्रमहस्रपुत्रं पुर्वीनां कटिनिषेवणं च। स्तेयान् शूद्राणां हि हरेः प्रिये

येणो विंदनामिह तानि सद्यः ॥ इति ॥ तथा शिववचनं ॥ रक्षादीनि नामांशु एव तोदयि जायते श्री ॥
तिर्मेमनासा निचं स मता मां निशं कया ॥ द्वादशस्कंधे राजाने प्रति श्रीशुक्ले देववचनं ॥ कलौर्दास निधे राजन्
स्ति ह्येको महान् गुणः ॥ कीर्तनादवत्तल्लभ्यमुक्तबंधः परं व्रजेत् ॥ हृतेयघ्नाय तो विष्णुं त्रतायां यजतो मारे
घापात्परिचयायां कलौ तद्वरि कीर्तनात् ॥ तारदीयपुराणे ब्रह्मवचनं ॥ ब्राह्मणः श्रुपवीर्तुं जन्विता ये पर
जम्बला ॥ अत्रातिशुरया एकमरणो हरिमुच्चरन् ॥ अगम्यागम्यो जतिं विहाया धौ संवयं ॥ प्रयाति विष्णुसा
ल्ला कं विष्णुको जवबंधनैः ॥ तथा पद्मपुराणे ॥ श्रीपार्वती वृत्ति ब्रह्मवचनं ॥ अतन्यगतयो मया ज्ञानागिनो
पि परेतये ॥ ज्ञानवैराग्यरहिता ब्रह्मचर्यादिवर्जिताः ॥ सुखेन यां गतिं यांति न तां सर्वे विधर्मिकाः ॥ ॥ तथा
रुत्तीयस्कंधे महाविश्रीकपिले प्रतिद्वंद्वसुवचनं ॥ यन्नामधेयश्रवणात्तु कीर्तनात् ॥ यत्प्रकृणाद्यस्मरणा
दपि क्वचित् ॥ आद्यपि सहास्यवत्वाद्यकल्पता ॥ कथं पुनस्ते न गवतु दशनात् ॥ अहो देव श्रुपचो तो गरीयान्

यजि कायेवर्जितनामनुज्यां तेषु सप्तैः जुह्वुः सप्तु राय ब्रिहस्पानूयुनामिष्ट एति ये वै इति ॥ अविष्णुधर्मो
 अगवधवनां तामराहृष्यते वेतामंधर्वा जिह्वुखं यदि। मयि वृद्धिं समास्था यगायेथा मम स कथा ॥ इति ॥
 स्कंदपुराणे देवी श्रीपार्वती यद्यमै। मातृकोमाय जुह्वातामासा पर किं न गोविंदति हरे नाम मे यगायस्व नि
 यशः ॥ विसौ गश्तं च नृत्तं वनदमं वदित्वा ब्रत ॥ ब्रह्म नृजा लणजातीनां कर्तव्यं नित्यं कर्म वत् ॥ ॥ पुष्प
 जा फलमौख्यं अन्न पूजा फलाश्रियः ॥ रत्न पूजा फलं राज्ञां मान पूजा फलत्रयं ॥ ॥ तथा मम सक्तं धेहि
 रण्यं कश्चिपुं प्रति प्रकाद वचनं ॥ किं तत्तावदागमशास्त्रं विं तनैः स्त्रीधरेने कै विधि वदित्वा हितैः ॥ किं द
 दामैर्जया कादियैर्जै गोविंद गोविंद इति स्फुटं वद ॥ तथा मातता तेति मा ब्रूहि मरणे यद्युपास्मिता यदगो
 विंद गोविंद गोविंदति पुनः पुनः ॥ स्कंदपुराणे श्रीशिव वचनैः स्तुतिकोटि सै मं ज्ञायं तं परकोटि स मं वि
 हविः कादिस मं ज्ञायं गय गेयं मं विदुः ॥ श्रीनारदीय पुराणे मं हर्षि श्रीनारद वचनैः विसौ गश्तं च नृ

लं वनटनं च विरोधतः। ब्रह्मन् ब्राह्मण जातीनां कर्तव्यं नित्य कर्मवत् इति। न व्यं मन्त्रां नामधेयं पुरारेथ
सुपेतकेयपी पृषष्ठं येन यं नित्यं कर्मवत् इति। सहजीवन्मुक्ताः संशयो नोस्ति तत्र इति। श्रीनृसिंहपुराणे
महानागवतश्रीप्रकादवचनं ये संतः सर्वभूतानां भिरुपाधिकं बांधवः। येनृसिंहनक्षत्राप्रगायं रुद्रैर्मु
दाविताः इति। यो गिया हवन्त्यमृतौ। वीणावादनतनुजः श्रुतिशास्त्रविशारदः। तालहस्तप्रयासे
न। हरिगायन्ब्रजे हरिः इति। प्रहृष्टि श्रीनारदवचनं नृशतं श्रीपतेर्गोदे तालिका वादनैर्नृशः। उडीयांतशरीर
स्थाः सर्वपातकपक्षिणः इत्यादिमर्वपुराणे पितृसिद्धिदातया सर्वप्रयान्ननक्षत्रदं वैष्णवैर्भोजनः। कुप्यंति तं सु
नृशं यमोदकं दधयन्जनः। सोमं वचनं वनटनं च विरोधतः इति। प्रातः कालं समारभ्य कुर्यादागा
धनं हरासकं जन्मलावि नृशं गे। श्रवणादिभिः समस्तैर्देहिरेण कशिपु प्रतिश्रवणादीनि नृशं।
गानिना गवतश्रीप्रकादनेकानि। श्रीवराकोर्तनं विष्णोस्मरणं पादसेवने च नृशं वदन्त्येव सख्यता

तमनिर्ददना इति पु सा विष्णो र्भक्तिश्चेन्न वल्लभा । कियते न ग व द्य सा तन्म न्ये धीत मुत्त मां शति ॥ चतुर्थ
 स्कंधे श्रीहरिसेवा जन्मा दीनां फलमिति । प्राचेत संप्रति श्रीनारद वचनानि । तल्लभ्यता नि कर्मणि तदा युक्त
 मनो वक्षः । नृणां य न हि विश्वात्मा स व्यते हरि रीश्वरः । श्रीहरिभक्तिं विना जन्मा दीनां विद्यया किं जन्म निस्त्रि
 तय दृष्टं कसा वित्रया ज्ञिके । कर्मनिर्वत्रयी त्रैकैः पु यो पितृ बुध युवा । श्रुते न तपसा किं वा । वयो निश्चितं
 त्रिभिः । पुंश्चा वा किं निपुणया बलेनं द्वि य रोधसा । किं वा योगे न सांख्ये न तपस्य धर्म य यो रपि । किं वा श्रयो निर
 न्यैश्च तपत्रात्म प्रदो हरिः सेवते इति वा प्रः । तत्किं हि तानु प्रतिनिदा वचनी । वासां निक्षेप तनु मज्जतु वा कृता
 वैधर्म्य वा न वतु तल्लभनी सुरारे र्भक्तिर्नय स्य न ग व द्य रणारे विद जीव न दा बो ज गति नाथ निगद्यते सो । द्विती
 य स्कंधे पि आमुर्हरति वै पुंश्चा मुद्य न्नस्त मय न्नमौ । तस्मात्त्रिय द्वाणी नीते उत्तम श्लोक वा त्रया ॥ तरुः किं न ।
 जीवति न स्त्राः किं न स्वर्ग युता न स्वा दति ना म हति किं ग्राम पवा वो यार ॥ श्व विद्वसां दा इत्यरेः संस्तुतः

रुषः पशुः। नयक एषो पेती जातु नाम गदा चतः॥ बिले बतोरुक्रमविक्रमानयेन शृण्वतः कस्य पुटे न
रस्याजिका मती दातु रिके वसूत न दो पगाय कुरु गाय गाथां। नारः परं पट्ट किरीट जुष्ट मण्डपं न नमे
न्यु कंदं। शाबो कारो नो कुरुतः स पयं हार लस कांचन कंकणौ यौ। बर्हाय ते तनय ने न गणी लिंगा निविष्ठा
न निरीक्षतो ये। पादौ नृणां तौ पुमजन्म जातो द्वे त्राणि तावु व्रजतो हरे यौ। जीवन्ना बो जा गवतां किरेणु न
जातु मत्स्यो जिलने तपस्तु। श्वमरु बो यो न तु वेद गंधं विष्णु पद्या मनुजस्तु लभ्याः। तदश्म मारं हृदयं वते दं यज
स्य माणै हरिना मध्येः। न विक्रिये ताथ यदा विकारै नेत्रे जलं गात्र रुद्धं दुर्षः। इति। अथ च वचनं। जीवितं
विष्णु जक्र म्य वरं पंच दिनानि च। न तु वर्षमहस्त्राणि न क्तिहीन म्य केशवो इति। तथा च एका दशा क्रोधं श्री नग
वध चतै। नृदह मासाद्य मुलं संसु दुर्लभं प्रवसु कल्पं गुरु कस्य धीर। मया तु कले तन न स्यात्तरितं तु मान
नवाश्चि न तार स आत्म द्वा। तस्मा सर्व प्रयत्ने न महा विष्णु विवेकि ना। चतुःषष्ट्युपचारैस्तु मां स व्यभवेदि नृ

देवों बलीना
मिथ्यानेतरी
अरुके धेयत्रो
अवेकरोरतत्र
पानेउ

उत्तराईय
सोदा नंदो
गानभावे
नैवभाव
नाकुतत
इतिमंगल
नीराजना
सर्वमंगल
भोगः श्रीगो

पर्वलि

उत्तराईयुत्रयपरमयेसत्र पादसंनद्धाद्याः
रत्नगीताद्याश्चतुष्षष्ट्युपचारः ॥११॥

नानुसारिबर्हीउत्प्रेवातभावात् ॥५॥
मनेपवाहः ॥ ५ ॥

पर्वलिसुरुतावहं दशकं ॥१॥
इदं लोकाभासि ॥

एतं ॥ अथोपचारानां तत्रादौ दीपदानं विविचिंत्य तन्माधेदीपं सुवर्णप्राकारमध्ये सद्धसं प्रासादोपशो।
जितैरन्नमयं नुवनं विविच्य तत्रायनस्थाने मद्ममं वकेशोषयैकशायिनं श्रीमद्वा विष्णुं श्रीमद्विबल
ह्रीं नृसिंहं सच्चिदानंदं सर्वेश्वरं ब्रह्मादिवं द्यं कुरुणासीवेन कुरुवसलं धर्मत्वा तत्र प्रातः तदनीणां दिनिः ॥
श्रीमद्वा विष्णोः प्रबोधनो १ जयशङ्खो २ नमस्कारा ३ मंगलनीराजने ४ दिव्या मनो ५ दंतधर्मवर्त ६ श्री
चरणप्रक्षालना ७ अर्घ्य ८ आचमनीयं ९ मधुपर्क १० आचमनी ११ पादुकां धारणं १२ गंधातले रंगं मद्
नो १३ अन्त्यागासवः १४ सुगंधद्रव्यैस्तैलापमरणां १५ सुगंधपुष्पोदकैर्महा निषेकः १६ क्षीरेणा १७ दध्मा १८
घृतेन मधुना १९ शर्करया २० मंत्रपूतैर्गंधपुष्पोदकैर्महा निषेकः २१ अंगवस्त्रां २२ परिधनवाससी २३ आ
मनमुपवीतं च २४ पुष्पाचमनीयं २५ सुगंधमनुलेपनं २६ दिव्यां जराणां २७ पुष्पाणि २८ धूपं २९ मद्दानी
राजना ३० दध्नां ३१ मद्दानी ३२ सुगंधवासं ३३ तां बली ३४ दिव्यं मन्त्राकशयनं ३५ केशां प्रसाधनी ३६
भोगः श्रीगो ३७ भोगः सर्वं तां बलीं महाराजोपचारैको न किं शास्त्रादशे स्ति ॥ १ ॥ गोपा नां परिचयः अहं भावमादाय पयः
पर्वलि १ बा ॥ भावेन पुंशं २ गोपा नां परिचयः अहं भावेन पुंशं ३ एतच्च गोपी वंशं ४ केन दुष्पाचमनमुच्यते सतां ५ नाति ६

त् इति चतुःषष्ट्युपचारैस्तु सम्यगासाध्य न क्तिताः। अपीय विस्मये पुण्यमाहारा न कृतं बुधः॥ उक्तं च। अयं म
 मीपशयनासानुदेदिवाचरात्रौ च पथा नुगच्छतां। यद्यस्ति किंचिदुक्तं तत्कृतं मया जनादनस्तेन कृतं तत्र
 ष्यतु॥ इति॥ एकादशस्कंधेऽपि। कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्बुद्ध्यात्मना वा नुमुत्तमज्ञावात्। करोमियद्यस्मि
 लंपरस्मै तासां यथा येति समपीय तत्र। इति॥ श्रीतृतीयस्कंधे ब्रह्माणं प्रति श्रीनगवद्वाक्यं॥ पूर्वमेतत्पसायज्ञे
 दानैर्व्योमो समाधिना। राक्षसिः श्रयसंभुमां मत्प्रीतिस्तत्र विनती॥ ॥ समप्यविस्मये दंडवत्पण्डितैश्च
 मंत्रके स्थापयेद्विष्णुं सो वसेन्नोषावानिते। र्गंधमदिनिःप्रपूज्याथ पार्थयज्जगदीश्वर। कुरुष्वराय न वि
 स्मोक्तपां कुरु मदा ममात्ततः स्त्रयं मदा विष्णुं रुदि रुद्रं यममादितः। स्मरन् पादां बुजं विष्णोः कुर्याच्च राय
 नं बुधः॥ उक्तं च॥ त्रिगुणो निष्कलश्चैव विश्वमूर्तिधाराऽव्ययः। अनाद्य नोत्तम सदा तैत्ते फणा मणि विवा निते॥
 ह्रीं गुरुमिध्याते रायः समां रहतु माधवः॥ सुवासाय तर्पेदहं सा पादतलमस्तु कौ। सर्वात्मा सर्वदा

चैवं

एव

किञ्च पातु मांग मडध्वजः इति रत्ना पुरस्कृत्य स्वये दिक्षु मनुस्मरन्। इति। एवं संघजये दिक्षु श्रद्धया नय
नावधि। प्रिया स्त्रियतामा विष्णोः मन्त्र्यादिना वा नमः तथा श्री विष्णु रत्नमो नमः वा नमः। ताम ध्यान पत्रा मन्त्र
कृपा गिनः परितुष्टये तथा नवतिद वृत्ति क्रिया योग यथा यथा। क्रिया योगो न क्रियागः क्रिया योगो हि
मन्त्रीष्टः परायागा स्मृतु शितात्। उष्टि मसं न वेत्सु निजी क्रिमद्विर मसं देः। अयं यं तिन रानि चं क्रिया योग रताः
स्वयं। धमयंति अयं च मां नित्यं तेषां श्रेष्ठाः क्रियारताः। क्रिया क्रमणा यागा पि धमनिनः यं वृत्ति त्वं क्रिया ही
नम्य देव र्षे तथा धमनं ननु किं द। न तथा मां विदुर्विवा धमनिनस्तदा ता विना। क्रिया योग रताः सम्यक् लज्जे।
ते मां समा धिना। यथा निका म दं दृणां प्रमनु शिकरं परे। न क्रियो गं मदा पुण्यं नु किमुक्ति प्रदं शुभं। संवसेण
यत्पुण्यं लज्जेत धमनिनो मम। प्राप्ते तदि का हत क्रिया याग परे नरे। सुति रा सा गति यन्नि धमनं वितात
ये व वा आदा मर्वात्मना विष्णोः सुधियां सर्वदा वने। इति। तथा श्री नमः वा नमः। एवं सतत सुक्ता यनता।

स्त्रुं पशुपासते। ये वायुक्षरमव्यक्तं तेषां कयोगविन्नमा॥ इति अर्जुनेन पृष्टे श्रीजगद्गुरुवाचा॥ मय्या त्वय
 मनोयेमांनिद्युक्ता उपासते। श्रद्धया परयापतास्तामयुक्तं तमा मता॥ इत्यादि॥ एवं पशुपतारैस्तु यः
 सदा राधयेक्षिः कृतक्योनवेदिघानुसत्यं मय्यादिती॥ ॥ इति श्रीवृत्तिहरणविरचिते श्रीविष्णुज
 क्तिवंप्रोक्ष्येऽष्टमकलाप्रकरणे॥ ॥ ७॥ ॥ नमो जगद्गते मंगलेश्वर श्रीमद्विष्णुलक्ष्मीनृसिंहाय॥ ॥ अथ प
 द्मलतात्रयैकादशी व्रतोत्पत्तिमहिमा च॥ ॥ पक्षेयक्षेत्रसंप्राप्ते एकादश्यां तु वैष्णवाः कुर्याद्व्रतमहावि
 श्णोः कृतं रुक्मिणीदादिभिः॥ ॥ अथ मन्त्रपुराणे अर्जुनं प्रति श्रीजगद्गुरुवाच॥ अर्जुन उवाच॥ उपवासस्य
 नक्तस्य एकनक्तस्य प्रभो॥ किं फलं किं प्रमाणं ब्रूहि सर्वजनाहना॥ श्रीजगद्गुरुवाच॥ हे मते वैवसंप्राप्ते मा
 से मार्गशिरे जायते। शुक्लपक्षे तु सा पार्थ सप्तोष्णं दद्यादशीं दद्यात्प्रातरे वनं कुरुते च सुदृढं व्रतं। तद्दिने वा
 तरुच्छायं दद्यात्तु देवैर्भवन्। एकादश्यां निराहारं कृत्वा विवापरे हनि। नोक्ष्ये हं तुङ्गीकावारं क्षामनवायुतानि।

यमः। दिसस्यष्टमे जागे मदी मूले दिवो करे। नक्तं तु तद्विज्ञानीयान्नक्तं निशि जागर्तुं नक्तं दृष्टवान्नक्तं
कृत्स्नं विधीयते। यत्दिनाधने नाग्रात्रौ तस्य निषेधनात्ततः प्रजातसमये कृत्वा तु नियमवती। मध्यमं क्रेतुं
तथा पार्थस्नानं शुविममावर्त्तु। कृपे चैवाधमं स्नानं तदागमैव कारयेत्। पीम्योतुं तवो यत्र जल मध्ये व्यर।
स्थिताः स्नाने तत्र स्नाने पार्थपापं पुण्यं समं जावत्। गृहे चैवोत्तमं स्नानं जलं विवस्वदो धितं। तथा च पांडवश्चेष्टु
द्स्नानं समावर्त्तु। अश्वक्रांतं रथक्रांतं विष्णुक्रांतं वसुंधरा। मृत्तिके दशमे पापं यन्मया पूर्वसं वितं। तिला
श्वताः तिलाः कृष्णाः तिला गोमूत्रसंजवा। ताम्रदहं तु पापानि शरीरेण कृतानि च। क्रोधं लोभं परिग्रहं एक
चित्तदहं कृतं। तालपत्तितितानपापान् स्त्रैरात्याघं दिनो नराणां। त्रिधा वादपरिग्रहं दवत्तलानि दका
नां। अग्न्यां श्रेयपुराचारान् अग्न्यागमने रतान् परद्रव्यापहरांश्च परदारनिगमिनः। कशरं पूजयित्वा तु
मैव ह्यंतत्र कारयेत्। दिनो ह्यं महुं ज्ञेयं स्नात्वा च विधिवत्तदा। ततः सुस्नाप्य देवदक्षिणं रघुतो बुनिः।

वती यजलेः पुण्यैः निर्मलेः फेनवर्जितः। कुंकुमोशीरकश्चैश्च दनैस्तु विलेपयेत्। अथु तं पूजयेद्भक्त्या भा
लती कुसुमादिभिः। धूपं वागसंयुक्तं गुग्गुलं वा घृते। पायसं क्षीरमूपांश्च मोदकाने मंडकान् दुधिनित्वा घृते
प्रदद्यात्। फलान्मुदकं मर्षिणीं दीपं दद्यात्। हतवन्नक्तियुक्तं न स्वतया। एते पूजाविधिं सृष्ट्वा गुह्यं विवक्ष्यते
तद्दिने वर्जयत्प्रायश्चित्तं विवक्ष्यते। धर्मशास्त्रं विनोदनं दिनं तत्रैव निर्गमितं। रात्रौ जागरणं कुर्यात्। नक्तियु
क्तं धनं जयति। विघ्नो दक्षिणां दद्यात्। स्त्रियं च क्षमापायत। तस्माद्विष्णु कथां दिवांश्च गुह्यं त्वापनां शिनीं। यथा मु
क्ता तथा सत्त्वा विधिवद्भक्त्युता। सर्वादि कादशी पार्थिवे दनैव कारयेत्। एवं या ऊरुते पार्थिवं तस्या विर
त्फलं। श्रीरामेन नरः स्याद्वा दृष्ट्वा देवैर्गुह्यं स्विने। एकादशपुपवा संवत् कलं न दत्तिष्योऽंशी। विधु तस्य वदानस्य
जदेनैकनयत्फलं। तत्फलं जायते नूनं एकादशपुपवासिनः। संक्रांतौ लक्ष्मि दनैश्च नियो जं ददाति धनं जय।
एकादशपुपवासस्य कलं न दत्तिष्योऽंशी। अज्ञातं हते यत्पुण्यां प्रदुष्ये सोऽप्यसुखी वा। एकादशपुपवासस्य क

लां नार्हति षोडशी ।। कदारे उदकं पीत्वा पुनर्जनिम विद्यते । तथा चैकादशी त्रैकागर्जनासक्त्यं करी । या
मित्यहं गृहे तस्य पुंक्त्यैव दिने दिने । नातवर्षाणि को ते यथा घसेन घातनं वा । तत्पुण्यं जायते नूनमेका
दशपुण्यासिनः । तपस्विनो गृहे निच्यं चुंते विवक्षितं तमाश्रित्य वर्षसहस्राणि पुण्यं तस्य वयं प्रवेत् । ए
कादशपुण्यासं च कलां नार्हति षोडशी ।। एकादशी समं पुण्यं नूनं तं न विष्यति । गोसहस्रेण यत्पुण्यं दत्त्वा
वेदां तपारणे । एतद्दशगुणं पुण्यं एकादशपुण्यासिनः । प्रतिदिनं जो जयेद्यो वै ब्राह्मणं गुणसंयुतं त
स्माद्दशगुणं पुण्यं ब्रह्मचारी धनं जयः । ब्रह्मचारी सहस्रं स्ववानप्रस्थ ततो धिकं । लक्षगुणं न वेत्पुण्यं
यतिमेकं नरायः । यतिमहस्रेण यत्पुण्यं नृमिदं नाह्वयते । नृमेद्दशगुणं कथायदिपुण्यैः प्रदीयते
तस्माद्दशगुणं विद्यापृथिव्यां वधनं जयः । विद्यादशगुणं पुण्यं अन्नाया ददाति बुभुक्षिते । अन्नदानं
समीदानं नूनं न विष्यति । दक्षिणायतिक्ते भेतयस्तु गच्छाः सर्वदिक् । अन्नदानं समदानं गोमधनं च

पांडवा गोमेधस्य यज्ञस्य अश्वमेधज्ञानाधिकं। अश्वमेधस्य यज्ञस्य तरमेधसदस्य कं। नरमेधस्य यज्ञस्य
 तपस्विन्यो दाज्ञानमं। तपस्विन्योधिको योगी संक्रांते दातुं मुत्तमं। संक्रमासदस्य गुणं ग्रहसो वैवर्पांडवा
 ग्रहणा कृतगुणं प्रोक्तं व्यतीपातवर्पांडवा व्यतीपातासदस्य वैधृतैरधनं जया विधृतस्य सदस्यस्य क
 दारगमने नवा केदारं दकं पीवा कं। ३। ऐंद्रवसं स्थितं। तस्मादेकत्रयो देवा ब्रह्मा विष्णु महेश्वराः। तस्य तु
 शेनवेत्यर्थं हरिवासरमुव्रती। एतस्य पुण्यं नवेन स्य सुरैरपि सुखद्वयं। एतस्य चार्धपुण्यं द्विनक्तो जीन
 संशयः। तक्तस्पार्धं नवेत्यर्थं एकनक्तस्य कारके। एकनक्तं च नक्तं च उपवासं तथैव च। तेन राः पुण्यं क
 मणिण्येन क्तारुकिणी पातः। एकादशपुपवासस्य पुण्यं संख्या न विद्यते। तावज्जतितायां तिष्ठता नि
 तियमा सरवाः। यावच्च नोपवासायं वासरः स्रक्ष्य वद्वत्त। तस्मात्तु पांडव श्रेष्ठव्रतमेकं समाचरे। एकाद
 शपुपवासस्य रात्रौ जागरणं स्यात्। पुण्यं संख्यां न जानामि यत्रैकं सिपां नवा एतत्ते कथितं पार्थ यजोष्यं

वतुत्तमं। एकादश्याममंतास्तिज्ञायज्ञसहस्रकं। अर्जुन उवाच। उत्पन्नासा कथं तव कथं पुण्याव
सादशी। कथं पवित्रासा तव कथं रम्या तव प्रिया॥ श्रीनगवानुवाच। पुनस्तु तपु मेघार्थं पुरुषानामतिपां
उवाच। अत्युत्तमं महामैत्रः सर्वदेवजयंकरः। इन्द्र उवाच। पिताय नमः। अत्रैव सुरदरः। आदित्यश्च विवेकसा
वायुरग्निस्तथैव च। नवं प्रतिष्ठितं तनवमदिधनेजया देवतानिर्जिताः सर्वाः। अत्रैव सुरद्विषा। स्वर्गा
न्निराकृता तव विचरंति महीतले। ते देवा जयंतीताश्च गताय नमः। इन्द्र उवाच। कथं तं सर्वं श्रीशम्भु
यथा तथं। स्वर्गीनां कपिर्नृणां विचरंति महीतले। मर्त्या लोके स्थिता तव महीतं नमः। इन्द्र उवाच। उपमोक्ष
हि मे देव अथ यान्ति कां गतिं। इन्द्र उवाच। गच्छ गच्छ सुराणां पृथक्। त्वं गच्छ धृजः। वारुणो सौ नगनाथः। यमो
राजगणः। इन्द्र उवाच। वचः। अत्रैव गता देवः सुरेश्वरः। वसुधैव कुटुम्बकम्। इन्द्र उवाच। इन्द्र उवाच।
तामध्वः सिध विवाद्याध्वो रुग्णिः। यत्रैव स जगन्नाथः। प्रसुतोस्ति जमादहः। जलमभ्ये प्रसुतो तदहः।

वंजगत्पतिः। दृष्ट्वा च न तिसंयुक्तं इंद्रस्तोत्रमुदीरयत्॥ ॥ ॐ नमो देवदेवेश। दत्ता सुरसुखं जन। देशा रेखं
 उरीकाक्षत्रादिमांमधुसूदन। सुगः सर्वमया युक्ता जयनीताः समागताः। वारणं त्वां जगन्नाथत्राहिमां
 मधुसूदन। नमस्ते स्थितिनाशाय नमस्ते। सुजगत्पते। नमो देय विनाशाय त्राहिमांमधुसूदन। त्राहिमां
 देवेश त्राहिमां वज्रनाईन। त्राहिमां त्वं पुगनं दवानवानं क्षयं कर। त्रिदशाश्वागताः। सार्वद्वामेव शरणं।
 प्रभो। त्वं गतिस्त्वं मतिर्दिव्यं कर्तृत्वं कारणं। त्वं माता सर्वालाकानां त्वमेव जगतः पितृ। त्वं स्थितिस्त्वं च
 त्यतिस्त्वं च संसारकारकं। त्वं शिवस्त्वं च शक्तिश्च त्वं ब्रह्मा जगतां पतिः। त्वं रविस्त्वं विशीवायुस्त्वं देवोक्तो
 रानः। वरुणस्त्वं जगन्नाथ विधाता त्वं च त्वं प्रभो। न त्वयारहितं किंचिद्विश्वे। क्वं सवरावरी। स्थावरं जंगमं स
 वं त्वयि दवश्रुतिवितं। इत्थं त्वं च वस्तुनां। त्वं जयनीताश्च। देवताश्च। मानवे निर्जिताः। सार्वस्वर्गचराः। त
 ता प्रभो। स्थायिक्वा जगन्नाथ विधाता त्वं हीतले। इंद्रस्य वरुणं। त्वं च। त्वं जयनीताश्च। देवताश्च। मानवे निर्जिताः। सार्वस्वर्गचराः। त

[illegible]

न्यतां हन्यतां वायं सर्वे दुष्टा जयंकराः । चक्रं च मुक्तां च मूर्तिं विष्णोर्देष्टुं न्यानि पांडवाः । मन्त्रपट्टिकटिग्रीवाः के ।
चिन्निधने गताः । एकांगं दानवै ठि द्या युष्माकं नमुकुमुकुम् । अस्मिन् देहं तं तननिर्जितामधुमं दानं नि ।
जितं ततो तां देष्टुं महाजीम पराक्रमं । बाहुयुद्धं तं तनदिशं वर्षसहस्रकं । विष्णुश्चिता प्रपन्नो धर्मोऽयम् ।
सार्वपि दानवाः । हारदतिकफलां रुवा देष्टुं न्यानि पांडवाः । विष्णुश्चिता सितस्तेन गतो बहुरिकाम् । गुफा
महवती नाम तत्र युतो जना इने । यो जना द्वादश मध्ये एकं धारं धनं जय । अहं प्रपुनस्तमेव जयंतीति न
संशयः । दानवः पृष्ठतो लभः । प्रविष्टः महवती गुफा । प्रसुप्तवह रिदृष्टा दानवे नमुकुः खितं । इति मया ह वि
दृष्टा प्रविष्टं संकट कथं । दतिष्णाग्निन संदेहं दानवानां जयंकरे । निगता कन्यका तत्र शरीराच्च जना इना
तान् रूपस्त्रिनीचमौ जाम्पादिष्वप्रहरणा युध्वा । विष्णुतजः सपुत्रतां महा बलं पराक्रमं । मोहिता दान
वस्तत्र मुरनाम निपांडवाः । तया समीहितं युद्धं दानवे द्रुपद्विजिती सौ कन्या युध्वते तत्र सबाधेव ।

परिग्रहः। निहतं दानं येषां च तत्रादौ व्युत्पद्यते। एतितं दानं च दृष्ट्वा ततो विस्मयमागतः। कथं यानिहतं
दिनं अत्र ग्रामं ददुते। अद्भुतं वस्तु तं कर्म मम कारुण्यतां गतं। न देवो न च गंधर्वाः समोक्ति हि दाना
वै॥ विस्मयोपि हरि रयिता वागुवावा शरीरिणी। कथा उवाच। मया विनिहतं दुष्टं। दवा सुरजयं करं। यम
सर्वे सुराजिवा स्वर्गात्तिन निरागताः। हरि सुप्तं ततो दृष्टं तत्र स्थाने इहागतं। संहरिष्यामि त्रिलोकं पतिते च।
जना दानतस्यास्तद्धनं श्रुत्वा ततो वचनमब्रवीत्। किं नृप उवाच। मम कारुण्यतां गतं। निहतं दानं
दुष्टं। दवा सुरजयं करं। अहं रतिर्जिता येन कथां सोपि निपातितः। विष्णोस्तद्धनं श्रुत्वा ततो वचनमब्रवीत्
एकादशी स हं विष्णोः सर्वत्रानुनिकंदिनी। दीयमानं हरिं दृष्ट्वा प्रसुप्तं जनार्दनं। जयं करं त्रिलोकं पुत्र
न्युग्रं दुष्ट दानं वं। कुशायां मया दवे शाने केसादेय दानं वा। विलयं याति दुष्टा स्तो दवानां च जयं करं। नि
हतं दानं वं चैकं आश्चर्यं किं च वै प्रजो॥ ॥ श्रीजगद्गुरुवाच॥ उष्टो हं दानानुन्यं इषि तं ददामि ते। मम

तं सुदृष्टं जनेषु कां व सुवृत्ते। निरुते दानं वं प्रेच संवृत्तं वदेताः॥ रुद्र उवाच॥ अतः सर्वेषु षष्ठेष्टिषु चोदि
 विआनंदं सज्जो केषु सुतये निमित्ता गणाः॥ उधेगं दानं वं सैव्यं रुहेतिकरुणं वदेताः॥ इह मन्त्रो वरजत्रे म
 यज्ञे मन्त्रसिरोचते। दद्यामि वनं दद्यामि सुतेर पिबुर्लज्जः॥ ॥ एकादश उवाच॥ यदि त्रयोसि देवेश सद्यमु
 क्तं जना दनं। वरमेकं तु इच्छामि हृदये हं जगत्पते। प्रार्थया मि च। देवेश इक्षितं व जना दनं। यदि सद्यं जगन्नाथ
 त्रयो व वा वदस्वामि। श्री जगन्नाथ॥ सद्यं सद्यं मया दत्ता मीक्षितं तव सुवृत्ते। त्रयो वाचा मया दत्ता तव वाक्ये
 जदेष्टादि॥ ॥ एकादश पुनरावाच॥ जगत्त्रयेष्वा देवेश चत्वारः। युगसांप्रतः। अहं तव प्रिया निधं तादृशौ कुरु मे प्र
 णा। सर्वातिथि प्रक्षणा हि सर्वविघ्न विनाशिनी। सर्वपाप हर्त्रा। कारीन्द्रा युर्विघ्न विवर्धिनी। धर्मार्थ काम
 मोहात्। सर्वशत्रु निहन्त्री। सर्वसिद्धि कर्त्री। सर्वसौख्यदायकः॥ त्रयो वाचंति वये मन्त्रास्त्रि व ज्ञा
 जना दनं। सर्वसिद्धि मेव। त्रयो वाचंति वये मन्त्रास्त्रि व ज्ञा जना दनं। सर्वसिद्धि मेव। त्रयो वाचंति वये मन्त्रास्त्रि व ज्ञा

जवे तस्य एक... तस्य का... द... मि वि... जने कल्पको विज्ञाता निशमन वासन पश्यति ता देवा ऊ
समप्रजो उपवासं वन कृते एकन कृते कोरायत... य... वि... मोहं ददाति माधवा ॥ श्री गणेशाय नमः ॥
तवैकादशिन विष्यति पुण्याष्टद्विवासराः चत्वारिंशत्तयोर्योगश्चैव चारस्ति तथेन दत्तः ज्ञानाच्च विज्ञयावेव
जैर्यतीपापनाशिनी ॥ आदाविकादशी स्रव्या श्रोत विवत्रयो दशी संपूर्णा द्वादशी मध्ये त्रिस्तुत्या द्वादश
त्रिस्तुत्या त्रयोदशी पुण्या द्वादश्या मवपारणा व्यंजुली नाम सा श्रेष्ठा द्वादश्या का विविनाशिनी संपूर्णा द्वाद
दशी चतुर्था स्रव्या च द्वितीये दिने उन्मीलिनी उमा प्राक्का द्वादश्या युत विनाशिनी दशायिणी नामा च संपूर्
णा निवाता यदि अश्वरेह निराश्रयानवेत्तु दवर्द्धिनी तायव दशमी या ह्या द्वादश्या च षोडशी ताय
वा यदि वाह्यौ न ग्राह्या षोडशी तस्य कास्य माषाग्रसूराश्च वणका कारहृषका शक मधुपरा नैव पुन
जेजिजि पेशुते तेषां त्रयोदिनं माघार्थं द्वादश्या द्वादश्याय त् अमलजलं जने वदिसा चैव यथा धरा दत्त ध

वनतो ब्रह्म दिवा स्नापे वा व मे धु नो द्यु तं क्रीडा निशानि प्रा एका दश्यां च व र्जयित्वा कां च्यं प्रा सं तथा हौ प्र लो न
 वितथ ज्ञा षण्ण । त्रि ला पिष्टं म म्भ रं च द्वा दश्यां परि व र्जयित्वा ॥ श्री न ग वा तु ॥ य च्च व दसि क ल्या ति त सर्व च
 न वि ष्यति । धर्मा र्थ का म मं हं च य स्म एव समा वारत । म मन क्ता सु य लो के य च न त्त्या न्न या न श्रे न्न तु यु गि सु
 चो पु ण्य वि षु लो के पु नः पु नः । सार्व ज न्ता हं म ध्ये ए का दश्यां व ते स्ति ताः । त य पू जां क रि ष्य ति ए का दश्यां न मं
 त्रा यः । स य ति ति थि वि र स्तु र म त्प्र या दा न्न वि ष्यति । स र्व सि धि र्जा व त्त म् ए का दश्यां पु षे ष कः । तृ ती या चा ष्म वि व ।
 न व मी च च उ द्दि शी । ए का दशी वि शे षे ण ति थि ए मा ह रे श्वि वा । स र्व सि धि र्जा व त्त म् स यं स यं त सं त्रा यः । ए वं द वा व
 रं त स्मा त्रि षु वा वा ज ना दृ नः । अ न्ये स्य पि प्र कु र्वे ति ए का दश्यां म हा व्र तं । ति द न्ति वा च रं त म्हा द द मि प व मां
 ग ति । कृ ष्ण तु ष्ठा व सं जा ता ए का दशी त था जु नः । ए व मु क्ता त तो वा कं पु न रं त र धी य ता । इ य मे का दशी पार्थ स र्व पा
 प ह यं क री । ए वं मा व म हा पु ण्य स र्व द वै सु वं दि ता । पू जि ता स र्व सि धि र्जा व त्त म् स यं स यं त सं त्रा यः । न श्रु क्ता नै

यत्तल्लोचसमञ्जसा च द्वा दशी। अंतरं निवर्तय विनंदने वकारयेत्। उच्यते का दशी श्लोका अंतरं विवर्तये
दशी। संपूर्णा द्वा दशी मध्ये त्रिंशत्पञ्चाशद्विंशतिः। एषामुपोषयेत्तत्तत्सदृशैका दशी फलं। अष्टमो का दशी ष
ष्टी तृतीया च चतुर्दशी। पूर्वविज्ञानकर्तव्या कर्तव्या परसंयुता। एषामुपोषायद्यो यद्वा दशी विष्णु संयुता। द
शमा चैव संयुक्ता द्वा त्रिंशत्पञ्चाशत्तत्तत्। एका दशी अहो रात्रं प्रजाते घटिका यदि सा तिथिः परिकर्तव्या उपोष्या वै
वद्वा दशी। एवं विज्ञा मये वेत्ता द्वा त्रिंशत्पञ्चाशत्तत्तत्। एका दशी अहो रात्रं प्रजाते घटिका यदि पक्षयो र्जयोरपि
एका दश्यां प्रकुर्वति उपवासं महा व्रतं। तया तिथौ स्मरंस्त्वेतन्मन्त्रं गुरु उधुः। धन्यास्ते मानवानो क विष्णु नक्ति
परायणाः। एका दश्यां सुभादात्म्यं सर्वकाले शृणोति यः। गोसदृशं फलं तस्या उपोष्या प्राप्नोति मानवः। दिवा वा यदि वा
रात्रौ। यः शृणोति द्विजं कति। कुलकोटि समं धुको विष्णु लोके महीयात्। एका दशी माहात्म्यं सप्तदशैकं शृणोति
यः। ब्रह्मदद्यादिषा यानि नृणां तानात्र सीशयः। इति मन्त्रपुराणे एका दशी व्रतमाहात्म्यं। ॥ श्रीगो ॥ ॥ श्री ॥

अथ ब्रतस्य नियमार्थं कथं प्रवचनानि ॥ तत्र देवले ॥ न शंखेण पिबेत्तोयं न घादे कर्मभूकरो
 एकादश्यां न जुंजीत पक्षयो रुजायारपि ॥ तथानारदीयपुराणे ॥ यानि कानि च पापानि ब्रह्मदद्यात्समानि
 च ॥ अन्नमाश्रित्य तिष्ठति संप्राप्ते हरिवासरे ॥ तथा राजा श्रीरुक्मांगदवाक्यं ॥ अष्टवर्षाधिकं बाले
 शीतिर्न हि घूर्यते ॥ यो जुंक्तुं क्रमात्कराद्देवि स्मोरह्नि पापं कृतं स मे वध्यश्च देव्यश्च निवास्यो न मरा बहिः ॥
 ॥ स्कंदे श्रीशिववचनं ॥ रटंतीह पुराणा निभूयो नूयो वरानने ॥ न ज्ञोक्तं न ज्ञोक्तं संप्राप्ते हरिवासरे ॥ ब्र
 ह्मैव वै ॥ स केवलमघं जुंक्तुं क्रयो जुंक्तुं हरिवासरे ॥ दिनेत्र सर्वपापानि न वंश्च न स्थितानि च ॥ तानि मा देव्योऽश्रा
 तितस्य पौर्वमुच्यते ॥ विधवायास्तु कादश्यां नो जने दाषविशेषः प्रदत्तिः ॥ महर्षि श्रीकाश्याय नमः ॥ विधवाया
 न वेत्तारी जुंक्तुं कादशी दिने ॥ तस्यास्तु मुहूर्तं न श्येत् ॥ नृणां हत्यादिने दिने ॥ श्रीनारदीयपुराणे ॥ एकादश्यां
 वितारं डाशतिश्च सुमहावपाः ॥ पश्यंतं स्वधत्ता मिश्रे वा वदाभूतमभूव ॥ श्रीविष्णुस्मृतौ ॥ एकादश्यां न